

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SILVIA FEDERICI'NIN FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE
CADI AVLARININ YENİ DÜNYANIN İNŞASINDAKİ
ROLÜ

Gökçe ERGENÇİÇEĞİ

Danışman

Doç. Dr. Füsün KÖKALAN ÇİMRİN

İZMİR-2023



YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Silvia Federici'nin Feminist Bakış Açısı ile Cadı Avlarının Yeni Dünyanın İnşasındaki Rolü” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/11/2023

Gökçe ERGENÇİĞİ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Silvia Federici'nin Feminist Bakış Açısı ile
Cadı Avlarının Yeni Dünyanın İnşasındaki Rolü
Gökçe ERGENÇİÇEĞİ**

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

Kadın Çalışmaları Programı

Bu çalışma, Orta Çağ ve Yeni Çağdaki cadı avlarının ataerkil kapitalist sistemle ilişkisini kadın bedeni üzerinden ele almaktadır. Ataerkil kapitalizmin menfaati en çok kadın emeği, kadın bedeni ve cinselliği üzerinden sağlanmaktadır. 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olağanüstü bir boyut kazanan cadı avlarının temelinde yatan sebep; kadının, ataerkil kapitalizmdeki köleleştirilmiş konumuna uyumlanmasını sağlamaktır. Avrupa'da cinsiyetçilikle başlayıp Yeni Dünya'ya ulaştığında ırkçılıkla devam eden tahakkümün cadı avları kullanılarak meşrulaştırılmaya çalışılması, kapitalizmin ne kadar tehlikeli bir sistem olduğunu gözler önüne sermektedir. Çalışmada, ataerkil kapitalist sistemin kadın cinsiyetine uyguladığı tahakkümü, sistemin başlangıç yıllarında gerçekleştirilen cadı avları temelinde Silvia Federici'nin perspektifinden bakarak ortaya koymak amaçlanmıştır.

ABSTRACT

Master's Thesis

**The Role of Witch Hunts in the Construction of the New World
from Silvia Federici's Feminist Perspective
Gökçe ERGENÇİÇEĞİ**

**Dokuz Eylül University
Graduate School Of Social Sciences
Department Of Women Studies
Women Studies Program**

This study deals with relationship between the witch-hunts and the patriarchal capitalist system in the context of the female body in the Middle Ages and the Modern Age. The benefits of patriarchal capitalism are mostly provided through women's labor, women's bodies and sexuality. The underlying reason for the witch hunts, which reached extraordinary proportions from the 15th to the 18th centuries, is to adapt women to their enslaved position in patriarchal capitalism. Sexist oppression in the Europe turns into racist oppression when it reaches the New World. It is a very dangerous system of capitalism that tries to legitimize oppression through witch-hunts. In this study, it is aimed to reveal the oppression of the patriarchal capitalist system on women from the perspective of Silvia Federici on the basis of the witch hunts experienced in the early years of the system.

**SILVIA FEDERICI'NİN FEMİNİST BAKIŞ AÇISI İLE CADİ AVLARININ
YENİ DÜNYANIN İNŞASINDAKİ ROLÜ**

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

FEMİNİST BAĞLAMDA ATAERKİL SİSTEM VE KAPİTALİZM

1.1. ATAERKİL SİSTEM VE KAPİTALİZM	4
1.2. ATAERKİL KAPİTALİST SİSTEMDE KADIN	5
1.3. FEMİNİZM KAVRAMSAL TARTIŞMASI	6
1.4. FEMİNİST AKIMLARDA ATAERKİ	7
1.4.1. Radikal Feminizm	7
1.4.2. Marksist Feminizm	9
1.4.3. Sosyalist Feminizm	11

İKİNCİ BÖLÜM

CADİ, CADILIK, CADİ AVI

2.1. CADILIK NEDİR, CADİ KİME DENİR	13
2.2. ORTA ÇAĞ'DAN YENİ ÇAĞ'A CADILIK	16
2.3. CADİ AVLARININ SEBEBİ	18
2.4. CADİ AVI ÇILGINLIĞI	19
2.5. LİTERATÜRDE CADILIK	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SİLVIA FEDERİCİ’NİN FEMİNİST ELEŞTİRİSİ

3.1. SİLVIA FEDERİCİ	25
3.2. BEDENE KARŞI VERİLEN MÜCADELE	25
3.3. CİNSELLİK NASIL MI POLİTİKLEŞTİ	29
3.4. DEĞERSİZLEŞTİRİLEN KADIN EMEĞİ	31
3.5. CADI AVI VE YENİ DÜNYA	32
3.6. SÖMÜRÜ, DİRENİŞ VE YENİ DÜNYA CADILARI	34
SONUÇ	46
KAYNAKÇA	50

KISALTMALAR

Çev. Çeviren



GİRİŞ

Suçlu olanım. Âdem'den bu yana günahın sahibi suçlu bir kadınıım. Rahmetten kovuluşun, yeryüzü yaşamına sürüklenişin ve bu sebeple açlığın, vebanın, savaşların, kıtlıkların, gözyaşının, kuraklıkların, hastalıkla boğuşmanın yaşandığı en büyük kentin; yeryüzünün sebep-i mimarisiyim, ilk kadınıım. Ruhu görülmemiş, sesi duyulmamış, akli bilinmemiş bir ticaret sebebiyim. Can veren bir varlıkken, can alan savaşçıların silah alışverişinde Yunan sokaklarında sermaye bir beden, bir fahişeyim. Gürbüz çocuk doğuramadığı için kendisine danışılmadan evladı öldürülen bir anayım. Üstelik neslin devamı doğurarak sağlayabildiği halde kan ve soy devamlılığı hakkı olmayanım. Günahın işleyene değil işletene ödettirildiği adaletsiz çağlarda sırf güzel olduğu için içinde şeytan taşıyan bir cadı olduğu ilan edilerek yakılan yüz elli bin kadının her birisiyim (Akşit, 2017: 15-17)

Yılan tarafından ayartılarak cennetten elma çalan Havva ve o zamandan bu zamana süregelen bir kadının tam olamayış hali... Ne yapsa ne söylese sistemin içinde kendine yer bulamayan, bulduğunu sandığı zaman da ikincil konumdan öteye gidemeyen; masum, itaatkâr ama kökeninde şeytana uyma, hırsızlık ve ayartma gibi çirkin huylar bulunan Havva'nın kızları tabii ki de erkeklere nazaran kötüye daha meyilli olacaklardır. Eksiktir bir kere kadın, iyiyi kötüyü muhakeme edecek yeteneği yoktur: edecek yeteneğe sahip olanlar da kötüyü seçer. Seçtirir de hem. Erkek kötüyü seçiyorsa kadındır sebebi. Dünyadaki varlığımızı bile kadın kötülüğüne borçluyuzdur. Havva yememiş miydi yasak elmayı? Üstelik Adem'i de yoldan çıkarmamış mıydı? Sahi ondan mıdır kadının bu dünyadaki çilesi? Havva mı başlatmıştı kötülüğü? Ya Havva'dan öncesi? Lilith! Havva özünde saftır da şeytana uymuştur, peki ya Lilith? Lilith şeytandır, cadıdır, kötülüğün tastamam kendisidir. Daha doğrusu sistem nereden bakarsanız bakın, ne kadar geriye giderseniz gidin içinde kötülüğü sembolize edecek bir kadın mutlaka barındırmıştır. Başkaldıran, direnen ve güçlü olan kadındır kötü. Erkeğin doğasına atfedilen güç neden kadını kötü yapar ki? Havva kötü, Havva'dan önce Lilith kötü. Lilith'ten öncesi deyip biraz daha geriye gitsek, mutlaka kötüye dair olan herhangi bir şeyde yine kadın ibaresine rastlardık; ilk cadı Lilith'den ileriye doğru geldiğimizde milyonlarcasına rastladığımız gibi.

Cadılık denildiği zaman akıllara öncelikli olarak kadın figürünün gelmesi bundandır. Zira kötülüğün 'biz kadınlar' olduğu, erkek egemen dünyada bize hiç unutturulmamıştır. Orta Çağ'daki cadı/kadın avlarında Kilise bunu sadece hatırlamış, hatırlatmıştır. Hakimiyetinin gücünü güya Tanrı'dan alan Kilise, o dönemde

zayıflayan otoritesini geri kazanmak için eril tahakküm hiyerarşisinin en alt basamağını: kadını seçmiştir. Pirüpak bir egemenliğin kılıfı kötüyü bastırmaktır, haliyle önce kötüyü yaratmak gerekir. Kilise tam olarak bunu yapmış, kadından cadıyı bu demek ki egemenliği için gerekli olan kötüyü yaratmıştır.

Geçmişten günümüze tarihin binlerce yıllık sayfalarına baktığımızda, din, inanç ve maneviyat için yapılan hiçbir mücadelenin, biraz irdelendiğinde gerçek maksadının bu olmadığını çok net görebilmekteyiz. Nitekim Orta Çağ'da başlayıp, ne hikmetse kapitalizmin doğduğu Yeni Çağ'da olağanüstü boyutlara varan cadı avlarının amacı da yalnızca din olmamıştır. Din, asıl hedefe giden yolda insanları inanç değerleri üzerinden galeyana getirmek için kullanılmıştır; asıl hedef siyasal ve ekonomik güçtür. 15. yüzyılın sonları ve 16. yüzyılın başlarında kadına yönelik bir cins kırıma dönüşen cadı avlarının temelinde de ataerkil kapitalist sistemin, kadını; emek sömürsünün kısır döngüsüne konumlandırmak istemesi yatmaktadır.

Silvia Federici, ataerkinin kapitalizme neden ve ne şekilde entegre edildiğini, bilhassa kadın bedeni üzerine kurulan sistemi, o dönemde cehaletin egemenliğini ilan ettiği Avrupa coğrafyasında, kasten kadınların üzerine açılan bir ateş, ilan edilen bir savaş olan cadı avları bağlamında incelemiştir. Avrupa'da cinsiyetçilikle başlayıp Yeni Dünya'ya ulaştığında ırkçılıkla devam eden tahakkümün cadı avları kullanılarak meşrulaştırılmaya çalışılması, kapitalizmin ne kadar tehlikeli bir sistem olduğunu gözler önüne sermektedir. Öyle ki, beraberinde mizojiniyi de tetikleyen cadı avlarının kapitalizme getirisi kadınlardan götürdüğünden fazla olmamıştır.

Bu çalışmada, geçmişten bugüne gelen ötekileştirmenin ve ayrıştırmanın ataerkil kapitalist dünya düzeni menfaati için ne kadar gerekliliği olduğu ve bu menfaatin en çok kadın, kadın emeği, kadın bedeni ve cinselliği üzerinden sağlandığı gerçeği feminist bir bakış açısıyla incelenmiş ve kapitalist sistemin özellikle kadın cinsiyetine uyguladığı tahakkümü sistemin başlangıç yıllarında gerçekleştirilen cadı avları temelinde Silvia Federici'nin perspektifinden bakarak ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde; Federici'nin cadı avlarını incelerken durduğu noktayı anlamamıza yardımcı olması için ataerkil sistem, kapitalizm, feminizm ve konu ile bağlantılı kuramlarına değinilmiştir. İkinci bölümde; cadılık ve cadı avlarının tarihsel süreci kadın kavramı göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise; Cadı avlarını ve Yeni Dünya inşasındaki rolünü ataerkil

kapitalist sistem bağlamında yorumlayan Silvia Federici'nin görüşlerine yer verilmiştir.



BİRİNCİ BÖLÜM

FEMİNİST BAĞLAMDA ATAERKİL SİSTEM VE KAPİTALİZM

1.1. ATAERKİL SİSTEM VE KAPİTALİZM

Sözlükteki basit anlamı ile ataerki; “soyda temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden topluluk düzeni” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri) olarak tanımlanırken kavramı feminist literatüre kazandıran radikal feministler ataerkiyi erkek egemenliği ve erkek egemen sistem olarak kullanmaktadırlar. Ataerki; kapitalizmin çok evvelinde temellenen, emek ve beden sömürüsü olarak erkeklerin kadınlar üzerinde hak iddia etmesi ve baskı oluşturmaları olarak tanımlanabilir.

Kapitalizm basitçe; anamala dayanan ve kâr amacı güden üretim düzeni olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri). Daha da detaylandırırsak; kapitalizm: “Piyasaya tümüyle hâkim olmak ve onu kontrolü altında tutmak isteyen iktisadi üretim tarzıdır” (Özel’den aktaran Alptekin, 2015: 232) olarak tanımlanabilir. Kapitalizm için terim olarak hangi tanımı kullanırsak kullanalım yetersiz kalacak, kapitalizmin anlamı, ona bizim hangi ekonomik sınıfın penceresinden baktığımıza göre değişecektir. Eğer kapitalizmi tek kelimeyle ekonomik bağlamda tanımlamak istersek “Sermayecilik”, sosyal bağlamda tanımlamak istersek “Sömürgecilik” desek yanlış olmayacaktır. Elbette üzerine milyonlarca sayfa çalışmalar yapılan kapitalizm kavramı bu kadar basit şekilde tanımlanıp geçilebilecek bir olgu değildir. Fakat kapitalizmin ne denli büyük ve toksik bir sistem olduğunu daha iyi anlayabilmemiz için onu dayanışma içinde olduğu kavramlarla bir arada incelememiz bize yardımcı olacaktır.

Ataerki, kapitalizmin mihenk taşıdır. Kapitalizmin öncesinde de var olan ataerki kavramı, sanayileşme başladıktan sonra hızlı bir şekilde sisteme entegre edilmiştir. O kadar ki, o zamana kadar varlığını bu kadar baskın şekilde hissettirmeyen eril tahakküm, kadın üzerinde erkeğin hak gördüğü egemenliği, kadını kapitalist sistemin kölesine dönüştürerek pekiştirmiş, ataerki kapitalizmin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kapitalizmin ilk yıllarından 1960’lara kadar insanların bilhassa kadınların iliklerine kadar hissettikleri fakat adını koyamadıkları ataerki kapitalizm zorbalığı literatürde kendine ancak 60’lı yıllardaki sosyalist feminist kuramcılarının söylemleriyle yer bulmuştur.

1.2. ATAERKİL KAPİTALİST SİSTEMDE KADIN

Ataerki kelimesini, “kadın çıkarlarının erkek çıkarlarına tabi kılındığı güç ilişkisi” olarak tanımlayan Chris Weedon, güç ilişkilerine; cinsellikte kadına ve erkeğe düşen görevler, toplumsal olarak dayatılan üreme ve kadınların dişiliği içselleştirmesi gibi çeşitli örnekler verilebileceğini söylemektedir. Ataerki güç, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığa dayandırılmakta ve bu fark toplum tarafından daha doğrusu erkek egemen toplum tarafından anlamlandırılmaktadır. Demek oluyor ki; ataerki söylemde kadının toplumdaki görev ve sorumluluklarını, eril normlar belirlemektedir (Springer'den aktaran Pira ve Elgün, 2004: 527).

Friedrich Engels, “aile içinde erkek burjuvazidir; kadın proletarya rolünü oynar” sözüyle ataerkillik ve kapitalizm çemberinde olan kadının emek sömürüsüne uğradığını açık bir dille ifade etmiştir. Bu ifadeden yola çıkarak; kapitalist sistem içerisindeki üretim araçları üzerinde hakimiyeti olan sınıf, toplumun düşüncesine de yön vererek egemen olan ideolojiye de karar vermekte ve kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaktadır; dersek yanlış olmayacaktır. Böylece emeğinden başka bir şeyi olmayan ve onu da satmak zorunda olan sınıf, egemen sınıfın ideolojilerine kabul etmek durumundadır. Ataerki kapitalist sistem içerisindeki bir kadın hem özel alanda hem de kamusal alanda sömürüye uğramaktadır (Aydoğan, 2020: 78).

Maria Mies, kadınların her iki alanda da yaşadığı bu iki boyutlu sömürüye derinlik de katarak üç boyutlu okumamız gerektiğini vurgulamaktadır: “Kadınlar erkekler tarafından (yalnızca ekonomik olarak değil, aynı zamanda insan olarak da) sömürülürler ve ev kadını olarak sermaye tarafından sömürülürler. Ücretli işçi olmaları durumunda, ayrıca ücretli işçi olarak da sömürülürler”. Mies’in bu düşüncesi bize göstermektedir ki; kadın emeğinin sömürülmesi, tarihsel süreç içerisinde gelişen özel mülkiyet kavramıyla birlikte kadının özel alana itilip ataerki yapının kadına giydirmiş olduğu toplumsal rolleri benimsemek zorunda bırakılması ve hızlı bir şekilde ilerleyen sanayileşme sürecinde iş gücüne duyulan ihtiyaç sebebi ile kadınların ucuz iş gücü olarak üretim alanlarına dahil edilmesi ile olmuştur. Mies bu durumu şu cümle ile özetlemiş, ataerki ve kapitalizmin arasındaki dayanışmayı açıkça görmemizi sağlamıştır: “Aileye ait özel alanda ya da ‘yeniden üretimde’

kadınların ezilmesi ‘ataerkinin’ işidir ve ataerki üst yapının parçası olarak görülür, işyerinde ve fabrikada çalışan işçiler olarak sömürülmesi ise kapitalizmin işidir”. (Mies’tan aktaran Aydoğan, 2020: 78)

Kadının cinsiyete dayalı ayrımcılıkla konumlandırıldığı yer; kültür, ataerki, hak ve son olarak da metaerkilliği içine alan kapitalizmden ayrı tutulamamaktadır. Sistemin çarkları dönerken kendiliğinden yoğrulan düşüncelerin davranış olarak izdüşümü kadınları farklı biçimlerde kandırmış, temeldeki ayrımcılığın üstü kapatılarak yüzeysel eşitlikçi ifadelerle lütfedilen daha kaliteli bir ayrımcılık oluşturulmaya başlamıştır. Kadını da bir meta olarak görmekten çekinmeyen materyalist zihniyet, kadını ve kadın emeğini gereksinim duyduğu alanlara uyumlayabilmek için özgürlük düşüncesini de kendi ihtiyaçları doğrultusunda yeniden tanımlamıştır (Çetin, 2017: 18)

1.3. FEMİNİZMİN KAVRAMSAL TARTIŞMASI

Türk Dil Kurumunun; “Toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı, kadın hareketi” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri) olarak tanımladığı feminizm, sözlükte en basit şekilde anlatılmış fakat ataerki düzende kendine en zor şekilde yer edinmiş bir mücadelenin adıdır. Feminizm: Kadınların toplumdaki ikincil konumları, erkekler tarafından baskılanan hayatları, iki cinsiyet arasındaki eşitsiz deneyimleri inceleyen, bu konumlandırmanın neden ve nasılını sorgulayan kuramsal bir yaklaşım ve bununla birlikte kadınların özgürleşme mücadelesinin politik bir hareketidir (Güneş, 2017: 245). Türk Dil Kurumunun “kadının haklarını erkeğinkiler düzeyine çıkarma” tanımına bakıldığında bu mücadelenin neden verildiği apaçık ortadadır. Düzen edil egemenliği kabul etmekte, erkeğe kadına verilenden katbekat fazla hak verilmektedir: O kadar ki kadın bile erkeğin hakkıdır.

Feminizm temelinde, kadınların; eğitim, iş, ev işi ve çocuk bakımı gibi konularda erkeklerle eşit haklara sahip olma amacını barındırmaktadır. Kadınlar da erkekler gibi ve erkekler kadar eğitim alabilmelidir. Erkeklerle aynı işlerde çalışabilmeli ve çalıştığı her aynı iş için aynı ücreti kazanabilmelidir. Kadına yönelik şiddet engellenmeli, taciz ve tecavüz söz konusu bile olmamalı, kürtaj

yasallaştırılmalıdır. Feminizmin bu problemlerle birlikte lezbiyen bireylerin haklarını da savunduğu çok geniş bir konu aralığı mevcuttur (Taş, 2016: 165)

Feminizmin kendi içerisinde kuramsal ve politik çerçevede oluşturduğu en mühim tartışma konularından biri ataerkidir. Farklı feminizmlerde farklı anlamlara gelen daha doğrusu; kadının savunulma ihtiyacının olmadığı tek bir alan bile bırakılmadığından, kendi içinde bu alanlara bölünmüş, adeta birçok cephede dünya savaşı veren feminist aktivistlerin, bulundukları cepheden yorumladıkları erkek egemenliği; feminizm açısından önemini hep korumuştur. Neticede hangi alanda olursa olsun kadınların verdiği mücadele ataerkiye karşı tek bir çatı altında birleşmektedir: Özgürlük.

Ataerki toplum yapısı içinde kadının gittikçe değersizleşen konumundan hareketle eleştirel bir yaklaşım geliştiren feminist düşünce, kadının olmadığı, olduğu ama görünmediği, görüldüğü ama ikinci plana atıldığı her alana topyekûn bir çözümleme getirecek bir teori geliştiremediği için Feminist düşünürler, feminizmi; bütüne bakıldığında kadını, kadın haklarını savunan fakat özele inildiğinde kadınların savunulduğu alanlarda farklılık gösteren alt kuramlara ayırmışlardır. Liberal feminizm, radikal feminizm, Markist feminizm, sosyalist feminizm, kültürel feminizm, postmodern feminizm bunlardan bazılarıdır. Bu çalışmada, Silvia Federici'nin cadı avlarına olan bakış açısını anlamamıza yardımcı olması için radikal feminizm, Marksist feminizm ve sosyalist feminizm kuramlarına yer verilmiştir.

1.4. FEMİNİST AKIMLARDA ATAERKİ

1.4.1. Radikal Feminizm

Radikal Feminizm, amacının; kadınlar neden eziliyor sorusunun ve hatta sorununun kökenini bulmak olduğunu savunmuş, kadınlar namına yine kadınlar tarafından yaratılmış bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Teorinin temelini kadınların kendi tecrübeleri ve eril baskının üzerlerinde yarattığı etki oluşturmaktadır. Bu sebeple politik bakış açılarıyla uzlaşmaya gerek görmemektedirler. Kadınların ötekileştirilmesinin sebebi; erkek egemenliğidir ve kadının özgürleşmesi için bu egemenlik son bulmalıdır. Eril yönetim sadece siyaset dünyası ya da çalışma

yaşamında kalmamış özel alana kadar sokulmuştur. Neticede erkek egemen dünyanın temel araçlarından biri aile bir diğeri de cinselliktir (Bryson, 2019: 271-272).

Radikal Feministler ataerkilliğin yok edilebilmesi için kadınların kendilerinin ezilmiş, baskılanan bir sınıf olduklarını düşünmeleri gerektiğini söylemiş; tarihsel, milli, kültürel, sınıfsal veya ırk temelli ve etnik farklardan tamamen ayrı olarak tüm kadınların ezildiğini vurgulamışlardır. Demek oluyor ki, radikal feministler göre, tüm kadınların bir araya gelerek, bütün güçlerini onlara tahakküm uygulayan erkeklere yönelik bir savaşım için harekete geçmelidirler (Ecevit, 2011: 15).

Radikal Feminizmin tartışmasız en ünlü ve önemli eseri Kate Millett'in "Cinsel Politika"sıdır. Millett ilk kez feminist düşünceye ataerki (patriarka) kavramını tanıtmış, erkek egemenliğini ataerki olarak tanımlamıştır. Kadın ve erkek arasındaki ilişki cinsellik bağlamında incelendiğinde bu iki cinsiyet arasındaki durum tarih boyunca bir ezme ve ezilme ilişkisi oluşturmuştur -Weber bunu "herrschaft" olarak tanımlamıştır- ve bu şekilde devam etmektedir. Erkekler kadınlara uyguladıkları tahakkümü doğuştan gelen bir hak olarak görmektedir ve bu hak, ırk ya da sınıf ayrımından daha sert bir ayrım yaratmış, bir iç sömürü düzeni meydana getirmiştir. Cinsel üstünlük demek güç üstünlüğü demektir. Toplumda güç olarak tabir edebileceğimiz askerlik, sanayi, bilim, politika ve ekonominin ataerkinin tekelinde olduğu düşünülürse, cinsel politikanın ne denli önemli olduğu anlaşılacaktır. Eril iktidar; kadınların erkekler tarafından denetlendiği (sayı eşitliği ya da üstünlüğü fark etmeksizin) yönetim şeklidir. Millett ataerki düzeni "birincisi, erkeklerin kadınlara egemen oluşu, ikincisi yaşlı erkeklerin genç erkeklere egemen oluşu" olarak aşamalandırmıştır (Millett, 1987: 46-47).

Radikal Feminizm, kendisinden önce yaratılan dalga'nın (liberal feminizm) özel/kamusal, üretim/yeniden üretim konusunda koruduğu geleneksel ilişkileri yok etmeye yönelik bir politika çevresinde biçim almıştır. Radikallerin mücadelesi 2 önemli slogan ile temellenir: "Bütün kadınlar kız kardeşler" ve "Kişisel olan politiktir". "Kadın bedeni (üreme, cinsellik, porno, tecavüz, aile, evlilik, annelik vb) üzerine erkekler tarafından kurulan dizgesel hakimiyet evrenseldir bu yüzden bütün kadınlar kız kardeşler. Bu bağlamda kadın mücadelesi, yüzünü kadın bedeni üzerine tahakkümün ağırlığını en çok verdiği yer olan özel alana ve yeniden üretime dönmüştür çünkü kişisel olan politiktir (Güneş, 2017: 246).

1960’larda kolektif kadın hareketlerinden ortaya çıkan radikal feministler, cinsiyet politikasının, kadına yönelik nefret boyutunda kendini gösteren pornografinin, kadınların yadsınan üreme özgürlüğünün, direkt cinsel şiddet yoluyla erkeğin kadın bedeni üzerindeki egemenliğinin farkında değilmişçesine davranan iktisadi çözümlemeleri reddederek sosyalist feministlerden ayrılmışlardır. Boyunduruk altındaki kadının bu halini ne ekonomik yapılanma tam anlamıyla açıklayabilmekte ne de tarihi sınıf yapısı anlatabilmektedir. Radikallere göre bu durum tamamıyla biyolojik örgütlenme ve apaçık gerçeklerden kaynaklanmaktadır (Eisenstein’den aktaran Ataman, 2009: 20). Radikal feministlerin politikası; kadın vücudu üzerindeki erkek egemenliğine (kadınların bastırılan cinselliği), erkeğe otoritenin altın tepside sunulduğu, yeniden ve yeniden üretimin merkezi olan temel müessese aileye, kadınları sistemin devamı için sürekli doğurmak köleliğine iten heteroseksüelliğe ve cinsel ilişkiye edepli bir kılıf olarak uydurulan evliliğe karşı mücadele olmuştur.

Bazı tartışmalar kadın doğurganlığını; kadın için yaratıcı bir deneyim olarak ele almaktadır. Annelik kavramı kadına bir üstünlük değeri atfetmekte, kadını yüceltmektedir. Adrienne Rich, anneliği, kadının doğurabiliyor oluşunu, kadın için bir güç olarak görmektedir. Ataerkillik, kadının bu gücü üzerindeki erkek kontrolüdür. Zira bu güç erkeği tedirgin etmekte ve korkutmaktadır. Kadın bedeni onların asla yapamayacağı bir şey yapmakta ve sıfırdan bir canlı meydana getirmektedir. Erkek bu gücü içten içe kıskanır. Bu kıskançlık dönüşerek tahakküm olur. Kadının anneliği kadının ikilemidir: Toplumsal bir kurum olan annelik ve deneyim olarak annelik (Güneş, 2017: 249); toplum tarafından dayatılan annelik ve hissedilen annelik. İlkinde adeta damızlıkmışçasına kadının üretim kapasitesi ve cinselliği üzerinde bir denetim söz konusudur. İkincisi ise kadını güçlendiren ve ona mutluluk veren belki de bu eril düzende kadına var olduğunu hissettiren duygudur. Ataerkil düzen o kadar uzun zamandır süregelen bir kavram ki, kadınlar gerçekten mi böyle hissediyor, yoksa bu toplum tarafından benimsetilen ve bir süre sonra içten geldiğine sorgulanmadan inanılan bir şeye mi dönüşmüştür şu an buna cevap vermek çok zordur ancak ataerkil kapitalist sistem tamamen ortadan kalkar da kadının üreme gücü kendi haline bırakılırsa, bu soru sağlıklı bir yanıt bulacaktır.

1.4.2. Marksist Feminizm

Ataerki kavramını radikal feministlerden ödünç alan ve düşüncelerine entegre edecek şekilde yorumlayan Marksist feministler, kadın emeğinin kocaları tarafından istismar edildiğini vurgulamaktadır. Engels'in; kadın istihdamının kadını özgürleştirmeyip tam aksine kadını çifte iş yapma sorumluluğuna mahkûm ettiği öngörüsü Marksist feministlerin savunuları arasındadır. Kadın kamusal alanda ücret için çalışır ve özel alanda hiçbir ücret almaksızın kocası ve çocuklarıyla temiz ve mutlu bir ortamda yaşayabilmek için sahip olduğu görevi; ev işini yapmaya devam eder. Engels, kadınların özel alanda ev işi ile sınırlandırılıp, kamusal alandan dışlandıkları sürece hiçbir zaman erkeklerle eşit haklara sahip olamayacaklarına dikkat çekmektedir (Donovan, 2021: 160-176).

Marksizm düşüncesinde kadın emeğinin (özel alan) ücretsiz olması ya da kadının ücretli emek alanında (kamusal alan) sınırlı çalışabiliyor olması, kadını kocasına bağımlı kılmaktadır. Erkeğin kadına üstünlüğü fiziksel ya da yasal olmaktan çok ekonomiktir. "Koca geçimini sağlamak ve ailesine bakmakla yükümlüdür" algısı hiçbir yasal unvana gerek duymaksızın kocaya tam anlamıyla bir üstünlük konumu verir. Marksist feministler, kadınlara uygulanan baskıyı çiftler arasındaki kişisel ilişkilere değil, sistemin yapısındaki problemlere bağlamaktadır zira kişiler arasındaki ilişki, kadın ve erkeğin kapitalizm tarafından konumlandırıldığı noktadan kaynaklanmaktadır (Jaggar, 1983: 218).

Marksizmin feminist çalışmalara iki önemli katkısı olmuştur; ilki, güç kavramı tartışmalarına sınıf boyutunu eklemiş olması, ikincisi de diyalektik ve tarihsel bir analiz yöntemi benimsemesidir. Diyalektik bakış açısı sınıflar arası çatışmada nasıl kullanılıyorsa cinsiyet ayrımı çalışmalarında da kullanılmıştır. Marx'ın sömürü ve yabancılaşma teorilerinde kullandığı method feminist çalışmalara ilham kaynağıdır (Eisenstein'den aktaran Ataman, 2009: 17).

Marksist düşüncede kadınların durumuna değinen çoğunlukla Engels olmuştur. Friedrich Engels tahakkümün sömürmek anlamına geldiğini, kadın üzerindeki tahakkümün kapitalist sistemin sömürgeciliğinden de karışık olduğunu dile getirmiştir. Kadının ev içi köleliği aile denilen kurum adı altında gizleniyor da olsa, kadının özel alandaki köleliğinin de erkeğin kamusal alandaki ücretli köleliğinin de sebebi olarak kapitalizmi işaret etmektedir (Eisenstein'den aktaran

Ataman, 2009: 17). Daha önce ataerki kapitalist sistemde kadın başlığı altında bahsetmiş olduğumuz Engels'in "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" isimli eserindeki; "Aile içinde, erkek, burjuvadır; kadın, proletarya rolünü oynar" benzetmesi bize kadın erkek ilişkilerinin kapitalizm bağlamında incelenmesi gerektiğini söylemektedir. Proletaryayı ezen ekonomik baskı ancak iki sınıf arasındaki hukuksal eşitlik mümkün olduğu zaman kalkabilir. Kadın üzerindeki erkek egemenliğini kaldırabilmenin yolu da aynı şekilde toplumsal, hukuksal anlamda bir eşitlik kurmaktan geçer. Bu eşitliği kurmanın yolu kadınların yeniden toplumsal üretime döndürülmesidir ve kadınların kurtuluşu ancak ailenin, toplumun ekonomik birimi olarak yok edilmesiyle sağlanabilir (Engels, 2008: 80).

Marksist Feministler kadınların ötekileştirilmesinin çözümlemesini üretim biçimlerinin bilhassa kapitalizmin analizine dahil etmeye çalışmışlardır. Marksist feminizm "Acaba Marksist kuram 'kadın bakışı'yla beraber düşünülse, kapitalist toplumlarda kadınların en alt mertebelerdeki yerini açıklayabilir mi?" sorusuna karşılık bulmaya çalışan bir yaklaşımdır (Ecevit, 2011: 15).

1.4.3. Sosyalist Feminizm

Marksizmin tarihsel materyalizminden beslenen sosyalist feministler, radikal feminizmin tanımladığı formdaki ataerki kavramını, Marksizm bağlamında yeniden tanımlamışlardır. Radikallerin tarih dışı ve evrensel olarak açıkladıkları ataerki Marksist yöntemle sentezlenerek ataerkinin tarihteki yeri kapitalizmin sınıf ilişkisiyle ele alınmıştır.

Radikal ve Marksist feminist yaklaşımı bir araya getirme çabası olarak görebileğimiz sosyalist feminizm Marksizm'i, kadının ezilmişliğini sınıf ilişkileri içerisinde incelediği için eleştirmektedir. Kadına uygulanan baskıyı toplumun sınıflara bölünmesi sonucuna ilintilemek basit, sığ ve kifayetsiz bir izah olacaktır. Marksist feminizm kadın sömürücülüğünü ve kadının üretim araçları altında ekonomik olarak nasıl ezildiğini açıklayabilmekte fakat kadın olarak niye ezildiği sorusunu yanıtsız bırakmaktadır. Bu sorunun içi dopdolu yanıtı Radikal feministlerin ataerkillik kuramıdır. Sosyalistler, kapitalizmin ancak ataerki ile birbirini tamamladığı düşünülür ve bu şekilde incelenir ise kadın sorununun çözümlenebileceğine inanmışlardır (Güneş, 2017: 247).

Sosyalist feminist teori kapitalizm ve ataerkinin yan yana koyarak incelenmesi ile değil ancak sınıfsal ayrım ile cinsiyet ayrımının dayanışmaya dayanan ilişkisinin anlaşılmasıyla oluşturulmuştur. Kapitalizmin ve ataerkinin bu karşılıklı bağımlılığını anlamak sosyalist feminizmin politik analizi bakımından esastır. Ataerkinin kapitalist düzenden önceki varlığı ve kapitalizm sonrasında hala devam ediyor olması göz önünde bulundurularak, eğer kadına uygulanan tahakkümün formunda bir değişiklik yaratılmak isteniyorsa ancak bu iki kavramın birbirini tamamlayan ilişkisinin bilinmesi gerekmektedir. Sosyalist feminizm bu bağlamda Marksist analizlerin ve kendini sınırlayan radikal feminizmin çok ötesine geçmektedir (Einsenstein, 1979: 5).

Sosyalizmin gelişme sürecinde kadınların sosyal ve siyasal konumları konusunda feminizm bağlamında yeni ilerlemeler gerçekleştirilmiştir. Sosyalizm ezilen tüm insanlarla ilgilenmektedir ve Markist feminizm düşüncesinde olduğu gibi sosyalist feminizmde de ezilen, zulmedilen, hor görülen, ötekileştirilen tüm insanları kurtarmak kadınları da ve hatta en çok kadınları kurtarmak anlamına geliyordu. Sosyalist feminizm kapitalizm ve ataerkillik arasında sağlam bir bağ olduğunu söylemektedir. Öyle ki sosyalist feministlerce erkeğin kadına yönelik şiddeti, siyaset ve sosyal alanlardan kadının uzaklaştırılması (ki kadınların tek görevinin çocuk doğurmak olduğu fikri değişmedikçe kadınlar ulusal ve uluslararası siyasette var olamayacaktır) gibi kadınların yaşadığı problemler kapitalizm yüzündendir (Çetinsay ve Aksoy, 2020: 214). Kadınlar, sistem tarafından değersiz sayılan ve ekonomik anlamda hiçbir getirisi olmayan çocuk doğurma işi ile er kişiye, erkek egemen siyasal otoriteye ve ataerkil kapitalizme hizmet etmektedir. Kadının istihdam alanındaki eril baskıyı kabullenışı, evdeki eril itaatin devamı niteliğindedir. Kadın, resmi olmayan ya da vasıfsız eleman olabilecekleri işlerde çalışırken, erkek yasal ve vasıflı olan işler üzerinde hakimiyetlerini çoktan kurmuştur. Bu şekilde ataerkil kapitalizm kadınları ekonomik ve siyasal alandan uzaklaştırırken erkeğin kadına yönelik şiddet uygulamasını da yasal kılar. Bilhassa gelişme gösterememiş ülkelerdeki (gelişme gösterenlerde de çok farklı olmamakla birlikte) kadınlar bu şiddete en çok maruz kalan kadınlar olmuşlardır (Peterson ve Runyan'dan aktaran Ataman, 2009: 18-19). Sosyalist feminizm, bu kadınlara edilen her küfrün, atılan her tokatın uygulanan her istismarın vebalini kapitalizme yüklemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

CADI, CADILIK, CADI AVI

2.1. CADILIK NEDİR, CADI KİME DENİR

Çok küçük yaşlarda bize anlatılan masallarla tanışmışızdır hepimiz cadılarla. Neredeyse her masalın bir cadısı ve neredeyse her cadının da bir vulvası vardır. Diğer bir deyişle cadı; kadındır. Daha küçücük bir çocukken ataerkil düşünce sisteminin bize masallar ve hikayelerle benimsettiği fikir; kötülüğün yaşlı, çirkin, sevimsiz kadınlar tarafından var edildiğidir. Anlatılan masallara bakıldığında; Uyuyan Güzel’in yıllarca uyumasına sebep olan cadı kadındır. Pamuk Prenses’in zehirli elmayı yemesinin sebebi de cadı kadındır. Rapunzel’i kuleye kapatan, Hansel ve Gretel’i yemeye çalışan, Kurbağa Prens’i kurbağaya dönüştüren de yine cadı kadındır. Düşüncelerimizin şekillenmeye başladığı daha iki, üç, dört gibi yaşlarda masallardan öğrendiğimiz şey; kötülüğün hep kadınlardan geldiğidir. Hiçbirimiz cadı adam gibi bir tabire denk gelmemişizdir. Buna ek olarak cadı kadınlar çoğunlukla iyi kalpli, güzel, sevecen kadınları kıskandıkları için kötülük yapmaktadırlar. Halbuki biz cadıların yaptığı büyülere, kötülüklere odaklanırken masalların alt metinde vermek istedikleri mesaj: “Uslu bir kız (saf, pısrık, nazlı, muhtaç vb.) olursanız prensiniz sizi mutlaka kurtaracak ve hayatınızın sonuna kadar mutlu (zengin, evli, çocuklu) yaşayacaksınız.” mesajıdır. Bu demektir ki asıl kötülük patriarkal sistem tarafından kadına yapılmakta ve daha da kötüsü bu, kadını kadına kırdırarak başarılmaktadır.

Pınar Selek, “Siyah Pelerinli Kız” adlı çocuk kitabında insanların cadıdan bahsedişini şöyle tanımlamıştır; “Cadı, tüm kötülüklerin anasıydı. Her başarısızlığın, her acının, her hastalığın arkasında Kara Peçeli vardı. Kuraklığın, fırtınaların, kavgaların, hatta diş ağrısının bile...” (Selek, 2012: 8). Bu tanımda da çoğu anlatımda olduğu gibi her şeyin sorumlusu olarak cadılar gösterilmiştir. Fakat Selek’in bu masalda sorgulamak istediği şey de tam olarak budur; Cadıların neden hep kadın olduğu ve en önemlisi bu kadınların neden ve nasıl cadı olduğu. Neden kötü olan her

şeyin sorumlusu cadılardır? Çocuklarımıza okuduğumuz kurtarılmaya muhtaç prenses ve kurtarıcı prens masallarıyla kıyaslandığında Selek'in bu masalı küçüklükten aşılarmaya başlayan ataerkil düzen düşüncesine adeta meydan okumaktadır. Masalda cadı olarak bahsedilen kız, başka birini severken; babası tarafından zengin bir adamla evlendirilerek eril zorbalığa maruz kalmış, evlendiği adamın da şiddetine uğrayarak ölüme terk edilmiş, kıza hayatta kalmak için cadı olmaktan başka çare bırakılmamıştır. Masal küçük bir çocuğun belki o yaşta anlayamayacağı ama büyüdükçe fark edeceği bir şeye vurgu yapmaktadır; Kadınlar ya eril tahakküm yüzünden asi olmak zorunda bırakılmakta, ya da eril tahakkümden kendi korumak zorunda hissettiğinde asi olmaktadır.

Peki masalları bir kenara koyacak olursak gerçek dünyada nedir bu cadılık, kimdir bu cadı? Masallardaki cadı imgesinin bizi gerçek dünyada hazırladığı şey nedir?

Cadı kelimesini Türk Dil Kurumunun nasıl tanımladığına baktığımızda, ilk sırada: “geceleri dolaşarak insanlara kötülük ettiğine inanılan hortlak” açıklamasını yazılırken; ikinci sırada: “kötülük yaparak başkalarına zarar veren kadın” tanımına yer verilmiştir (Türk Dil Kurumu Sözlükleri). Cadının gerçekleştirdiği eylemler bir cinsiyete dayalı olmamasına rağmen vurgu kadına yapılmıştır. Ataerkil bir temele oturtulmuş olan toplumlarda bu tanım hiç de şaşırtıcı değildir.

Malcolm Gaskill Cadılık isimli kitabında cadılığı: “Bir cadının ya da cadıların işleri, özellikle de büyü ve afsun kullanımı; şeytanla ya da kötü ruhlarla ittifak yapmış bir kişinin sahip olduğu öne sürülen doğaüstü gücü kullanması” olarak tanımlamaktadır (Gaskill, 2020: 11).

Cadılık, genellikle cadı veya büyücü olarak atfedilen kişinin sahip olduğu doğaüstü bir güç olarak ifade edilir. Bu büyülü güç, başkalarının sağlığını, davranışlarını etkilemek ya da fiziksel bir eyleme, toplumsal bir olaya sebep olmak için kullanılmaktadır. Örneğin bir cadı güçleriyle; istediği herhangi birine hastalık ölüm ya da uzun ömür sağlayabilir, insanların boşanmasına, işsiz kalmasına, kaza geçirmesine sebep olabilir hatta toplumu topyekûn olarak etkileyecek olan kuraklık, deprem gibi doğal afetleri yaratabilmektedir (Debrunner ve Bannerman-Richter'dan aktaran Adinkrah ve Adhikari, 2014: 315).

Forsyth cadılığı tanımlarken şu cümleleri kurmuş ve cadılığın birçok kaynaktaki pek çok tanımını tek çatı altında toplamıştır (Forsyth, 2023: 7);

Cadılık, bir tür büyüculük anlamına gelir, özellikle yaygın olan ve sanıldığı gibi, şeytanla sosyal bir sözleşmeye girerek, yaygın olarak temsil edildiği gibi muhterem bir şahsiyet varsa, pek çok yerde etkin olan yaşlı kadınlar arasında; örneğin, doğanın değişmez kanunlarının akışını değiştirmek; - rüzgarları ve fırtınaları çıkartmak , - insan gücünden daha fazlasını gerektiren eylemlerde bulunmak, - süpürge sopaları üzerinde havalarda dolaşmak, - kendilerini çeşitli şekillere dönüştürmek, - acı vermek ve kendilerini iğrenç hale getirmiş olabilecek kişilere şiddetli ağırlar ve kalıcı hastalıklarla eziyet etmek - aslında, her zaman emrinde ve emrine amade olması gereken şeytanın aracılığıyla ne isterlerse yapmak kastedilmektedir.

Kutsal metinlerde büyü ve büyüculük feminist bakış açısı ile incelendiğinde Musevilik dini ile ilgili karşımıza şu çıkmaktadır; din ve büyü, iyi ve kötü, erkek ve kadın tezathığı birbirine paraleldir. Kutsal metinler din ile alakadar hizmetlerde görev alacak kişilerden erkekler olarak bahsederken, büyücüler hakkında konuşurken birkaç istisna dışında kadınlara dair örneklendirme yapmaktadırlar (Hasanoğlu, 2016: 955).

İslam dininde ise; Kur'an-ı Kerim'de büyü ile ilgili birçok ayet olmasına rağmen (Bakara 102, En'âm 7, Mâide 110, Yûnus 2,76-81, Hûd 7, Hicr 15, İsrâ 47,101, Tâhâ 57,58,63,66,69-73, Enbiyâ 3, Furkân 8, Şuarâ 34,41,46,49,158,185, Neml 13, Kasas 36, Sebe' 43, Saffât 15, Mümin 24, Zuhuruf 30,49, Ahkâf 7, Zâriyat 39,52, Tûr 15, Kamer 2, Saff 6, Müddessir 24, Felak 1,2,3,4) ayetlerde daha çok Peygamberlerin büyüünden (mucizesinden) bahsetmekte ya da Peygamberlere, İslam'a ve Allah'ın inkarına yönelik yapılan büyüculük girişimlerine değinilmektedir. Yalnızca Felak Sûresi bütünüyle büyüye gönderme yapmakta, uzak durulması gerektiğini vurgulamaktadır; “*Yarattığı şeylerin kötülüğünden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden, sabah aydınlığının Rabbine sığınırım*” (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011: 705). Kur'an-ı Kerim'de var olan ayetler İslam dininde de büyü ve büyüculük/cadılık kavramlarının mevcut olduğunu göstermekte fakat Hristiyanlık dinindeki kadar büyük bir yer kaplamamaktadır. Öyle ki Avrupa'yı 300 yıl boyunca cehenneme çeviren cadı avları İslamiyet'in yaygın olduğu topraklarda neredeyse hiç görülmemiştir (Akın, 2021: 249).

Teolojik cadı öğretilerine göre ise cadılık şeytanla yapılan ittifaktır. Cadılar bildikleri her şeyi şeytandan öğrenmektedir. Şeytanın koruması, yardım ve desteği

için şeytana şükranlarını sunan cadılar bağıllık yemini ederek kurulan birliği son adım olarak cinsel ilişki ile ebediyen mühürler. Buradan da anlaşılacağı üzere her zaman olduğu gibi kötülüğün temelinde söz konusu yine kadın cinselliğidir. Orta Çağ din adamlarının düşüncesi; cadılarla şeytan arasındaki ilişkiye kadının güçsüz doğasının sebebiyet verdiğidir. Toplum tarafından bilinen bir gerçektir ki; kadın ahlak yönünden zayıf, baştan çıkarılmaya müsait olmalarıyla ruhlar iblisler ve şeytanla bağlantı kurmaya eğilimlidirler. Neticede var oluşumuzun temelindeki kadın da bir yılan (şeytan) tarafından kandırılmıştır (Akın, 2021: 141-142).

1100'lü yıllardan 1800'lü yıllara kadar cadı avlarının başkahramanı olan Engizisyon ise cadıyı; zamanın büyücülerini gibi düşünmez ve cadılığın bireysel değil toplumsal bir hareket olduğunu varsayar. Sonunda 15. yüzyıl literatürüne cadılık; tanrıyı bırakıp şeytanın buyruklarına uyan, insanlık için kötücül olan büyüyü öğrenmek için şeytanla iş birliği yapan yeni bir tarikat olarak kaydedilmiştir (Akın, 2021: 243).

2.2. ORTA ÇAĞ'DAN YENİ ÇAĞ'A CADILIK

İlk çağlardan bu yana tarihin her döneminde düzeni huzursuz eden, baş kaldıran, değiştirmeye çalışan birileri hep olmuştur ve her dönemde bu insanları tanımlayan kavramlar isim değiştirmiştir. heretiklik kavramı; Orta Çağ'da tüccarlar ve misyonerlerin Doğu inançlarından etkilenerek Avrupa'ya getirdikleri, maksadı toplumsal hayatın tamamen demokratikleştirilmesi olan bir protesto hareketi olarak ortaya çıkmıştır (Federici, 2019: 56). Bu topluluklarda kadınlar yönetici olabilmekte, ayin yönetebilmekte, papazlık rütbesine bile yükselebilmektedir. Katolik Kilisesi - daha sonrasında diğerleri de ona katılmıştır- topluluğun amacını ve yaşayış biçimini sapkınlıkla suçlayarak heretikleri yok edebilmek için her yolu denemiştir. Kilisede hiçbir yeri olmayan kadının heretiklikte erkeğe eşit konumda olması Kiliseyi korkutmuş, nitekim 12. yüzyıla gelindiğinde heretikliği cadı kavramıyla; cadı kavramını da kadınla bağdaştırarak acımasız mücadelesini cadı avları üzerinden devam ettirmiş, 600 yıla yayılan bir cins kırım gerçekleştirmiştir.

Varlığı İsa'dan öncesine dayanan büyü ve büyücülük, basit sihirler olarak düşünüldüğünden, erken Orta Çağ döneminde Kilise tarafından dikkate değer

görülmemiştir. O dönem Kilisenin derdi, öğretilerine karşı gelen sapkın gruplar; heretiklerdir. Nitekim Orta Çağ Engizisyon mahkemeleri, 12. yüzyılda heretik hareketlerle mücadele etmek için kurulmuştur (Demirkent, 2017: 210).

1484 yılında, Papa VIII Innocentius, Summis Desiderantes Affectibus isimli bir ferman yayınlamış, cadı duruşmalarında kullanılması için birkaç yıl önce yazılmış olan, gelmiş geçmiş en acımasız kitap Malleus Maleficarum'u onayladığını ilan etmiştir. Ferman kitabın tüm baskılarına önsöz olarak eklenmiş, sonraki 300 yıl boyunca sürececek bir kargaşa ve katliamdan habersiz, kitabın daha fazla kişiye ulaşması için Kilise'nin gücü kullanılmıştır (Demir, 2020: 90-91).

Engizisyonun emri ile ilk kadın yakılma eylemi 1180 yılında Toulouse'da olmuştur. Öldürülen kadınların binli sayılarla ifade edildiği o dönemde Katolik Kilise'nin kadınlara bu denli gaddarca davranıyor oluşu kadınların hâkim güç olması korkularından kaynaklanmaktadır. Zira o günlerde Kiliseye karşı gelen heretik topluluklar kadın erkek eşitliğini savunmakta ve kadınların toplulukların lideri olmasında sakınca görülmemektedir. Bu durum Hristiyan muhafazakarlığının köklerine bir saldırdır ve Katolik Kilisesin paniği bu yüzdendir. 18. yüzyıla kadar Kilise egemen gücü elinde tutabilmek için sürekli kadınlarla uğraşmış, cadılık konusunu derinleştirmiş, o kadar ki gerek gördüğünde iftira atarak cadılık davalarını güncel tutmuş ve kendince ataerkil dinerkini korumuştur (Martin, 2009: 9).

13. yüzyıla kadar Roma hukuku temelli olan cadı yargılamaları çok ağır şekilde yapılmakta, insanların beraat edebilmesi için; ya sıcak demiri belli bir mesafeye kadar taşıması istenmekte, ya kolunu sıcak suyun içine sokup çıkarması gerekmekte, ya da soğuk suya atılıp dibe batması beklenmektedir. Bunların sonucunda eğer suçsuzlarsa tanrı mucizevi bir şekilde birkaç güne kadar bu uzuvları iyileştirmiş olacaktır. Normal olarak, bunun pek mümkün olmaması işkenceleri arttırmıştır. 1215'te Dördüncü Lateran Konseyi, rahiplerin yargılamalara ve işkencelere karışmasını yasaklamış, 13. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'nın dini ve laik mahkemeleri yüzyıllardır süren bağınaz yargılama sistemini terk etmiştir (Levack, 2006: 76-77).

1478 yılında Engizisyonun İspanya'ya gelişi, cadı avlarından bağımsız, daha çok 14. yüzyılın sonlarında Yahudilere uygulanan zulüm, yapılan katliam ve sonrasında Yahudilerin Hristiyanlığa zorlanmasıyla oluşan yeni kitlenin tehlike

yaratabileceği düşüncesi olmuştur. İspanya’da engizisyonlar dini çeşitliliğe karşı mücadele unsuru olarak kullanılmış ve gerçek anlamda başarılı olunmuştur. Engizisyonun İspanyol Hristiyan dünyasına en büyük katkısı ülkenin Yahudi ve Müslümanlardan arınmış olmasıdır (Kamen’den akt. Demirkent, 2017: 212-213).

Kilise, toplumsal düzeni bozduğuna inandığı, siyasal bir direniş gösteren kim olursa olsun üstesinden gelebilmek için onu sapkınlıkla suçlamış ve bu konuda seküler otoriteyle birlikte hareket etmiştir. Orta Çağ’ın sonunda İngiltere olduğu gibi devlet-Kilise veya Cenevre’deki gibi Kilise-devlet olan örneklerden anlaşılan aralarındaki ilişkinin daha da derinleşmiş olduğudur. Bir otorite yasayı koyar (ideolojiyi belirler) diğeri uygular şeklinde bir düzen işlemektedir. Burada Kilisenin siyasi gücünü nereden aldığı açıkça görülmektedir. Heretik yargılamalardan cadılık kovuşturmalara dönen Engizisyonlarda, avın kıyıma dönüşmesi de şaşırtıcı olmamaktadır (Berktaş, 2018: 58).

1542’de Roma Engizisyonu oklarını Kilise öğretilerine ters düşen fikirlerin sahiplerine çevirmiştir. Öğretileri benimsemeyen Galileo, Lavoiser gibi birçok bilim insanı kafirlikle suçlanmıştır. Öfkesini alamayan Kilise o dönemde basılmış kitapları merceği altına almış ve Katolik öğretisi için münasip olmayan eserler konusunda tahakküm uygulanmıştır. Fakat Protestanlığın daha ilk zamanlarında Katolik Kilisesinin bu baskıcı tutumu Lutheranizmin alevlenmesine katkı sağlamıştır (Ziya Paşa’dan aktaran Esen, 2020: 80).

2.3. CADI AVLARININ SEBEBİ

Cadı avı çılgınlığı Katolik Kilisesi tarafından başlatılmış fakat Protestan Kilisesinin de bu günaha dahil olduğu daha geniş bir zemine yayılmış, farklı boyutlar kazanmıştır. İnsanlar asırlar boyu cadıların varlığına inanmış, bunlar hakkında yasalar düzenlenmiş, cadılıkla mücadele edebilmek için başucu kitapları yazılmıştır. Nitekim teokratik yönetim zayıflayıp da daha laik ve özgür düşünölebilen bir ortam oluşmadan da son bulmamıştır (Berktaş, 2010: 219).

Bir kadının cadı olarak suçlanabilmesi için belirli bir kıstas yoktur. Her an her yerde sadece cadı olduğunun ihbar edilmesi yeterli görölerek bir kadın tutuklanabilmekte, yargılanmakta ve öldürölmektedir. Başlarda şifacı ve ebe

kadınların büyücü olduğuna inanılmış, suçlamalar daha çok onlara yapılmış ve ilk kurbanlar olarak onlar seçilmiştir. Sonraları av sırası fakir, yaşlı ve özellikle dul olan kadınlara gelmiştir. Bir zaman sonra soylu şehirli demeden tüm kadınların suçlanmaya başlanması cadı avı hareketinin iyice büyümesine sebep olmuştur. Rahibelerin bile suçlanabildiği bu dönemde kadın kırımları çığırından çıkmıştır. Cadı avların en coşkulu olduğu zamanda ise artık kilise ve toplum kendini aşmış erkekler ve çocuklar dahi büyü yapmak suçundan yargılanarak öldürülmüşlerdir. Tarihçilerin bu dönem için kullandığı benzetme olan ‘veba salgını gibi hiçbir sınır tanımadan yayılan cadı avı çılgınlığı’ cümlesi, dönemin cehaletini ve vahametini açık bir şekilde göstermektedir (Akın, 2021: 244). Cadılık suçundan yargılanan kadınların sahip olduğu malların 2/3’si feodal hükümdara verilmekte geri kalanı da kadının cadı olduğunu ihbar eden kişi, kadını sorgulayan yargıç ve öldüren cellat arasında paylaşılmaktadır. Sefaletin en üst düzeyde olduğu bu dönemde bile birilerinin zenginleşiyor olması o dönemdeki cadı avlarının neden akıl almaz bir boyuta ulaştığını anlamamıza yardımcı olacaktır (Helbig’den aktaran Aksan, 2013: 361).

2.4. CADİ AVI ÇILGINLIĞI

Cadılık; tahakküm edilen, korkutulan, ötekileştirilen kadının karşıt reaksiyon olarak gücü ele geçirebilme fırsatı yakaladığında korkunçlaşmayı kendi seçiyor oluşuna atfedilen toplumsal bir roldür. Bu güce sahip olmak; kendini savunmak için doğal bir dürtü iken zamanla kendi içinde oluşturduğu bir inanç ve düşünüş biçimine dönüşerek gücün verdiği çekiciliğe kapılan, kendi güvenliği için korkutucu maskeleri kullanmaktan hoşlanan kadının kimliğini cadılığa dönüştürmüştür (Arslan Karaküçük, 2010: 41). Bu dönüşüm beraberinde kendi celladını da yaratmış ve giderek kontrolden çıkacak olan cadı avcılığını başlatmıştır.

İrlanda’da cadılık ve buna bağlı olarak cadı avları Kıta Avrupası kadar aktif olmamış, Avrupa’nın diğer ülkelerine olan uzaklığı İrlanda kadınlarının şansı olmuştur. Fakat ilginçtir ki heretikliğin cadılığa dönüşmeye başladığı ilk yıllarda bununla ilgili yapılan ilk yargılama İrlanda’daki Alice Kyteler’in yargılanmasıdır. Eşini büyü yaparak öldürmekle suçlanan, varlıklı bir kadın olan Kyteler; ölmek için ülkeyi terk ettikten sonra aforoz edilmiş ve tüm mal varlığına el konulmuştur

(Martin, 2009: 44). Kilise Kyteler'in hizmetçisi Petronilla de Meath'ı Kyteler'e yardım etmek suçundan yargılamış işkence etmiş ve sonrasında yakarak öldürülmüştür. Petronilla de Meath tarihte öldürülen ilk cadı olarak kayıtlara geçmiş Avrupa cadı avlarının kapısını aralamıştır (Levack, 2006: 44).

Almanya topraklarında cadı avı Fransa ve İsviçre'den daha geç başlamış ama çok daha şiddetli ilerlemiştir. Güçlü bir siyasi otoritenin olmadığı, küçük özerk toprak yapılanmalarının bulunduğu ülkede cadı avcılığı kontrolden çıkmış, Avrupa'nın en çok kıyım gerçekleştiren ülkesi Almanya olmuştur (Akın, 2021: 263). Bamberg'de 1626 ve 1630 yılları arasında 600 kadar kişi hapsedilip birçoğu idam edilmiştir (Levack, 2006: 21). Bamberg'in kötü şöhreti yöneticisi prens-piskoposun kaynaklanmaktadır. Sanıklara, suçlarını itiraf etmeleri ve işbirlikçilerini ele vermeleri için akılalmaz işkenceler uygulamıştır. Eichstätt, Frankonya prens-piskoposluğunda içinde en az idamın gerçekleştiği yerdir ve ona rağmen 1589 yılında sadece bir sene içinde 274 kişinin cadılık davası ölümle sonuçlanmıştır (Levack, 2006: 24). Trier'de Almanya'daki diğer bölgelerden farklı olarak kitlesel kovuşturmalar gerçekleştirilmiştir. İlk cadıların yargılanmasından sonra cadılardan (işkenceyle) suç ortaklarının isimleri alınmış ve bu isimler yeni yargıları yeni mahkumiyetleri ve yeni ihbarları beraberinde getirmiştir. Zincirleme bir cadı kovuşturması yaşanan Trier'de 1 seferde 306 cadı yaklaşık 1500 suç ortağının adını vermiş ve her suç ortağı da 20 isim ihbar edince cadı avı rekor bir sayıya ulaşmıştır (Levack, 2006: 190). Genel olarak kadınların suçlanıp yargılandığı cadı avlarında, avın kontrolden çıkıp zincirleme bir kıyım dönuştüğü zamanlarda bu kıyım çocuklar da dahil edilmiştir. Bilhassa 17. yüzyılın sonlarında çok sayıda çocuk cadı olduğu gerekçesiyle yargılanmıştır. Örneğin Würzburg'da 1627 ve 1629 yılları arasında öldürülen 160 cadının 40'tan fazlası çocuktur. Çoğunlukla cadıların çocuklarından şüphelenilmekte, annelerinin çocuklarına büyücülüğü öğrettiği düşünölmekte ve bazen de bunun gen ile aktarıldığı fikrine inanılmaktaydı (Levack, 2006: 154).

İngiltere'den dört kat daha küçük olan İskoçya'da katledilen cadı sayısı İngiltere'de katledilenin üç katı olmuştur. İngiltere ile aynı tarihte 1563 yılında yürürlöğe giren Cadılık Yasası İngiltere'de uygulananndan çok daha serttir; büyük bir suç işlenmemiş bile olsa İskoçya sanıklarının idam edilmesini savunur. Bu dönemde işkence yasal olmamasına rağmen uygulanmaktadır (Martin, 2009: 84).

16. yüzyılda Avrupa’da cadı avı yaygınlaşmakta ve şiddetlenmekte iken, Protestan reformasyon sürecinden geçen İngiltere’de de cadı avında artış görülmüştür; ancak İngiltere’de cadı avı Avrupa’nın diğer bölgelerinde olduğu kadar yaygın ve şiddetli olmamıştır. Bu durumun nedenlerinin İngiltere’ye özgü nedenler olduğu aşıkardır ve bu nedenler İngiltere’de cadı ve cadılığa atfedilen anlamlarda, cadılığa dair İngiliz mevzuatında, İngiliz toplumunda kadının statüsünde ve İngiltere tahtına kadın monarkların oturmasının cinsiyetçi yaklaşımların yaygınlaşmasını kısmen de olsa önleyebilmesinde aranmaktadır (Yiğit, 2022: 241).

Başlarda Norveç’e benzer bir cadı avı politikası yürütmüş olan İsveç’te 16. yüzyılın sonlarında başlayan cadı avları basit büyücülük olaylarıyla ilgidir ve ölümle sonuçlanan vaka yok denecek kadar azdır. Cadı avları başladıktan birkaç sene sonra çıkarılan yasa gereği, ölüm cezası için ya 6 tanık ifadesi ya da sanığın itirafının gerekli oluşu ve 1614’ten sonra idam kararlarının kraliyet mahkemesinde temyizden geçmek zorunda kalması; cadı avlarını büyük ölçüde kontrol altında tutmuştur. Ne var ki 17. yüzyıl biterken istisnai bir durum olmuş ve bir panik yaşanmıştır. Ülkenin kuzeyindeki küçük bir kasabada başlayan av kısa sürede bütün kuzeye yayılmış o kadar ki Finlandiya’nın İsveççe konuşulan yerleşim yerlerine kadar uzanmıştır. Davayı ilginç kılan ise hem cadılıkla suçlananların hem de onları suçlayanların büyük bir kısmı çocuktur. Bir İsveç efsanesinden yola çıkarak birçok çocuk ebeveynlerini, komşularını ve başka çocukları onları cadı sabbatına götürdüklerine dair suçlamışlardır. Paniğin zirveye ulaştığı yıl olan 1675’te yüzden fazla kişi idam cezasına çarptırılmıştır. Çocukların birçoğu sonrasında iftira attığını itiraf etmiş ve tutuklu olan cadılar serbest bırakılmıştır (Levack, 2006: 227-228).

Batı’da 11. 12. ve 13. yüzyıllarda henüz yeni başlayan cadı yargılamaları ve az sıklıkta gerçekleştirilen cadı yakma eylemlerine kıyasla Rusya’da büyülü güçlerini kullanarak kuraklık yarattıkları suçlamasıyla birçok kadın ve erkek idam edilmiştir. 16. yüzyılda Avrupa’dan etkilenen ve Ortodoks Kilisesinin de desteğini alan çar, cadılığı suç olarak duyurmuş, avın yayılmasını sebep olmuş olsa da Avrupa’da 15. yüzyılda görünür hale gelen ve sonraki 300 yılı korku filmine çeviren cadı avlarının sebebi olan modern cadı (önceki dönemlerin büyücülerinden farklı olarak şeytana hizmet eden tarikat üyeleri) kavramı Rusya’da kendine hiçbir zaman tam anlamıyla yer bulamamıştır. Transilvanya’da büyük boyutlara ulaştığı tahmin edilen cadı

avlarına rağmen Polonya'daki gibi bir kıyım asla gerçekleşmemiştir (Akın, 2021: 278).

Kimi ülkeler cadı avcılığı serüvenine 17. yüzyılın ikinci yarısı gibi geç bir dönemde başlamış 18. yüzyılın sonuna dek devam ettirmiştir. Örneğin Polonya'da cadı avcılığına 1650 yılında başlanmış, ülkede yapılan cadılıkla ilgili bütün infazların yarısı 17. yüzyılın son çeyreği ile 18. yüzyılın ilk çeyreği arasındaki 50 yılda gerçekleştirilmiştir. Cadılığın yok edilmesi gerektiğine olan inanç öncelikli olarak Almanya'yla yakın kültürel ilişkilere sahip olan bölgelerde oluşmuş, Avrupa'yı cadı katliamına sürükleyen Hristiyanlar için adeta İncil görevi görmüş Malleus Maleficarum adlı kitabın 17. yüzyılda Lehçeye tercüme edilmesinden hemen sonra bütün ülkeye yayılmıştır. Doğu Avrupa'nın cadı avına en fazla insan kurban etmiş ülkesi unvanına sahip olan Polonya'da yaklaşık 10.000 kişi katledilmiştir (Akın, 2021: 276).

Bazı ülkeler bu davaları 17. yüzyılın sonlarında bitirmiş, bazı ülkelere çok daha sonralara dek sürdürmüştür (Gaskill, 2020: 95). 18. yüzyıl yerini 19. yüzyıla bırakmadan hemen önce cadılık suçuyla yargılanmalar da yerini cadılık suçunun yürürlükten kaldırılmasına bırakmıştır. 1682'de Fransa'da, 1714'te Prusya'da, 1736'da Büyük Britanya'da, 1766'da Habsburg Monarşisinde, 1770'te Rusya'da, 1776'da Polonya'da ve 1779'da İsveç'te cadılık suç olmaktan çıkarılmıştır.

Cadılık ve cadı avları cinsiyet mücadelesi tarihinin en büyük parçalarından biridir ve bu bağlamda siyasi bir mücadeledir (Ehrenreich ve English, 2023: 34). Kadının antik çağlardan bugüne şifa dağıtan insan konumundan yakılarak öldürülen binlerce şeytana dönüşme hikayesi elbette ki ataerki sistemin kadın üzerindeki tahakkümünü sağlamaya ve korumaya yöneliktir. Cadılık kavramının tarihi süreç içerisinde yerini bilmek bugünkü Ataerki ile olan savaşında kadınlara ışık olacaktır.

Tarihsel olguya bakıldığında yoğun bir şekilde gerçekleştirilen cadı avı çılgınlığının Orta Çağ'ın karanlık dönemlerinde gerçekleştirildiği zannedilse de aslında Yeniçağ'a (1450-1750) geçiş döneminde meydana geldiğini söylemek gerekmektedir (Aksan, 2013: 355).

Cadıları yok etme eylemi çok uzun yüzyıllara yayılmış olmasına rağmen tarihçiler adeta bir soykırıma dönüşen avların yoğun yaşandığı dönemi 1430 ve 1780 yılları arasındaki 350 yıl olarak kabul etmektedir. O kadar ki 1580'li yıllar ve 1626

sonrasındaki dört beş yıl cadı avlarının katliam boyutuna vardığı görülmektedir (Akın, 2021: 243).

2.5. LİTERATÜRDE CADILIK

Kilisenin cadılarla mücadelesinin başlangıcındaki en önemli eser Canon Episkopi'dir. İlk olarak 4. yüzyılda (MS. 314) oluşturulan, Ancyra'daki Konsey'e atfedilen bu eser; gece saatlerinde iblislerle gezdiklerini söyleyen kadınlarla ilgilidir. 11. yüzyılda yeniden düzenlemiş olan eser cadıların eylemlerinin illüzyonlar ve rüyalar olduğundan bahsetmektedir. Bu sebeple büyüünün varlığına inanmak pagan inancıdır ve sapkınlık olarak nitelendirilmektedir. Eseri önemli kılan gece uçuşlarının ilk kanıtı, cadının modern imajının çoğunu tanımlayan ilk belge olmasıdır (Halsted, 2020: 361-385).

1436-1437 yılları arasında Domikli ilahiyatçı Johannes Nider tarafından kaleme alınan "Formicarius", büyücülükle ilgili ilk eserlerden biridir. Bu çalışmada Nider, cadıları sadece büyü yapmakla suçlamaz, cadılar; Hristiyan inançlarından sapan, şeytana tapan, üzerine basıp haç çiğneyen kadın ve erkekler olarak tanımlamıştır (Levack, 2006: 36).

1486 yılında Hristiyan Dünyasının cadılarla olan mücadelesi bambaşka bir hal almış, adeta Haçlı Seferleri'ne dönüşmüştür. Kutsal metinlerden yola çıkarak din kisvesi altında fakat siyasi otorite derdinde olan Kilise Jakob Sprenger ve Heinrich Kramer isimli iki Alman Dominikan rahibe, cadılarla ilgili kovuşturmalarda kullanılması için bir kitap yazdırmıştır. Papa'nın gözetiminde yazılmış olan bu kitaba Malleus Maleficarum (Almanca Hexenhammer- Orjinali Almancadır) adı verilmiştir. Malleus Maleficarum cadı avları ile ilgili suçlama, yargılama ve ceza konularında Kilisenin anayasası gibi görülmektedir. Malleus Maleficarum'la ilgili bir başka önemli detay ise kitabın dilidir. Kitapta her ne kadar kadının da erkeğin de cadı olabileceği söylenmiş olsa da kadın ve erkeğe toplu olarak atfedilecek bir şey söz konusu olduğunda her fırsatta eril'e öncelik tanıyan, vurguyu erile yapan, dişili de erilin içinde sayan cinsiyetçi dil (Man kelimesi bunun en büyük örneğidir, evrensel dil kabul edilen İngilizcede insan anlamına gelir), eser içindeki zamirler ile isimlerde

kullanılan dişil çekimler ve ekler Kilisenin bu savaşı kime karşı verdiğinin açık bir kanıtı olmuştur (İstek, 2019: 634).

Cadı literatürüne dair bir diğer eser 1489 yılında Konstanzlı hukukçu Ulrich Molitor tarafından kaleme alınan “De Lamiss et Pythonicis Mulieribus”tur. Eserde Avusturya’nın önde gelen kişilerinden üç ismin; cadılık, cadı avı, cadı takibinde karşılaşılan problemlerle ilgili diyalogu yer almaktadır. Molitor’un eseri, Malleus Maleficarum ve diğer cadı avı kitaplarıyla birlikte yol gösterici olarak kabul edilmiştir (Akın, 2021: 301).

Almanya, bölgesel cadı avlarının kontrolünü sağlayabilmek için yüksek adli makam olarak Alman üniversitelerinin hukuk fakültelerini kullanmıştır. 1532 yılında Charles V. tarafından Constitutio Criminalis Carolina (imparatorluk kanunu) ilan edilmiş ve zorlayıcı cadı davaları konusunda üniversitelerin hukuk fakültelerine danışma duruma tüm Roma İmparatorluğu dahil edilmiştir ne var ki ilk başlarda Almanya’da işe yaradığı düşünölen bu karar, cadı avı döneminin büyük bir kısmında pek işe yaramamış aksine bütün Almanya’ya yayılmasını kolaylaştırmıştır (Levack, 2006: 257).

1631 yılında cadı literatürüne bu kez cadı avı karşıtı olan bir kitap; “Cautio Criminalis” eklenmiştir. 1627 yılından itibaren hüküm giyen cadıların günah çıkarmalarına yardımcı olma görevini üstlenen Rahip Friedrich von Spee, cadı sorgularından idama kadar giden süreçteki deneyimlerini paylaştığı kitap yüzünden mensubu olduğu tarikattan atılmıştır. Spee; ihbar edilen, haksız yere soruşturulan, sürgüne gönderilen, işkence gören, bazen neden suçlandığını dahi bilmeyen bu çaresiz insanların çektikleri çileye sessiz kalamamış, büyük bir cesaret örneği sergilemiştir (Akın, 2021: 322-324).

17. yüzyılın tanınmış hukukçularından Benedikt Carpzov 1638 yılında “Practica Rerum Criminalium” isimli bir ceza yasası kitabı hazırlamıştır. Carpzov, suçları; ağır ve çok ağır şeklinde ayırmış, ağır suçların cezası basit ölümler olurken, büyücölük ve cadılık gibi çok ağır suçların cezası yakılarak öldürölmek olmuştur. Sayı sınırı da olsa işkence mevcuttur. Uzun yıllar cadı davalarında yasa olarak kullanılan kitap (Akın, 2021: 331).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİLVIA FEDERİCİ’NİN ELEŞTİRİSİ

3.1. SİLVIA FEDERİCİ

Silvia Federici İtalya’da doğup büyümüş, felsefe eğitimi almak için 1967’de Amerika’ya gitmiş, Amerika’nın çeşitli üniversitelerinde dersler vermiş, araştırmacı, eğitimci, feminist bir eylemcidir. Federici yaptığı çalışmaların ilhamını her zaman toplumsal mücadelelerden almış, bu mücadelelerle daima iç içe olmuştur. 1970’lerin başlarında Maria Dalla Costa ve Salma James gibi kuramcılarla beraber Uluslararası Feminist Kolektif’in kurucuları, “Ev işi için ücret” kampanyasının da örgütleyicileri arasında yer almıştır. Bu eylem, toplumsal yeniden üretimin merkezinde yer alan kadınlar için iktisadi özgürlük talep ettiği için kapitalist ve partiyarkal yöneticilere yönelik devrimci bir itiraz oluşturmuş ve feminist topluluklar arasında tüm dünyaya yayılacak bir dayanışma ve direnişe zemin hazırlamıştır. Silvia Federici, kadınların toplum içindeki konumlarını ve emek gücünün yeniden üretiminde gösterdikleri dönüşüm ve değişimi göz önüne seren farklı bir perspektiften bakar. Bununla beraber işçi sınıfının kendi içindeki ‘cinsiyet, yaş ve ırk’ gibi farklılıkları üzerinden oluşturulan hiyerarşi düzeni ile geçirdiği evrimi ve nasıl bir şekil aldığını da görebilmekte, gösterebilmektedir. Kapitalizmi besleyen damarlar bu sosyo-ekonomik düzeni ırkçılık ve cinsiyetçilik olarak politikleştirmektedir (Akgül, 2014: 69). Silvia Federici’nin sosyalist feminist bakış açıcı tam olarak bu damarlarla mücadele içindedir.

3.2. BEDENE KARŞI VERİLEN MÜCADELE

Kapitalizmin ilerlemesinin öncelikli şartı bedenın kontrol altına alınmasıdır. Foucault’nun “bedenin disiplin altına alınması” olarak bahsettiği süreç; Federici’ye göre, İktidar ve Kilise iş birliği ile kişinin kendi gücünün, sistem için gereken emek gücü haline dönüştürölme gayretidir.

16. yüzyıla gelindiğinde Avrupa’nın batısında gerçekleşen Protestan Reformu ve ticaret burjuvazisinin yükselişi, toplumun var olduğu her alanda (politika, felsefe, din, sanat) yeni bir kişi kavramı meydana getirmiştir. Oluşan bu yeni kişiliği anlatacak en uygun karakter Shakespeare’in Fırtına adlı oyunundaki, Ariel’in (melek,

cin) göksel ruhaniliği ile Caliban'ın (köle) hayvani cismaniliğinin birleştiği Prospero'dur. Prospero, meleklerin ve hayvanların özelliklerini bir arada taşıyan insan formunun ne kadar sorunlu olduğunu gözler önüne sermektedir. Bir tarafta “aklın” temsili; irade, tutumluluk, tedbir ve sorumluluk bilinci bulunurken; bir tarafta ise şehvet düşkünlüğü, tembellik, nefesine hâkim olamama gibi “bedenin içgüdüsel davranışları” mevcuttur (Federici, 2019: 197). İnsanın kendiyile olan mücadelesi için savaş meydanı genişler. Cismanilik ve ruhanilik arasındaki savaş, beden ile akıl arasındaki mücadele, madun sınıflarla yükselen burjuvazinin kavgasıdır.

Prospero, gücü elinde tutmak istiyorsa, kendi kölesi Caliban gibi uzak ülkelerdeki pek çok Caliban'ı da köleleştirmesi gerektiğini anlamış, adeta sonraki yılların yeni dünya düzeninin haberci olmuştur. Prospero; köleleştirilen halkı daima çalışmaya zorlayacak, işkence etmekten geri durmayacak olan gelecekteki plantasyon sahiplerinin ön gösterimi olmuştur.

Burjuvazinin bedene karşı açtığı bu savaş, yeni bir kişi modeli hedeflemektedir. Weber'e göre burjuvanın etik anlayışının temelinde bedenin reformu bulunur. Zira kapitalizm, kazancı; gereksinimlerimizi karşılayabilmek için bir aracı olarak düşünmek yerine “yaşamın nihai amacı” formuna dönüştürür (Weber, 2005: 18). Sonuç olarak insan yaşamın geriye kalan tüm zevklerini arkasında bırakmış olur.

Karl Marx da kapitalist ilişkilerin önemli özelliği olarak bedene yabancılaşmayı görmektedir. Emeğin metaya dönüştürülmesi; proletaryanın etkinliklerini, kendilerinin kontrol edemediği ve hiçbir zaman benimseyemedikleri dış düzene kendi elleriyle vermelerine sebep olmuştur. Bu şekilde emek süreci kendinden uzaklaşmanın zemini haline gelmiştir (Marx, 1961: 72).

Fakat elbette ki işçi sınıfının bedeninden uzaklaşma, kendine yabancılaşma süreci o kadar hızlı olmamıştır. Burjuvazi, toprağından edilmiş proletaryanın emeğini ücret karşılığında satması için “emek gücünün özgürleşmesi” (köylünün ortak topraklardan mülksüzleştirilmesi) gibi bir kavramın yeterli olmayacağını fark etmiştir. John Milton'un yarattığı; cennetten kovulur kovulmaz çalışma hayatını hızla benimseyen Adem portresine (Milton, 2007: 281) karşın köylüler ve zanaatkarlar emeklerini satma fikrini kolayca kabul etmemiş; bir çoğu dilenmek zorunda kalmış, aylak aylak yaşamayı tercih etmiş, hayatta kalabilmek için suç işleyen bireylere

dönüşmüşlerdir. İşçi sınıfının disiplin altına alınması burjuvazi için sabırlı bir süreç gerektirmiştir. Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda işçi sınıfının öfkesi o kadar şiddetlenmiştir ki birçoğu kapitalist sisteme teslim olmaksızın idamı tercih etmişlerdir (Hill, 1975: 219-239).

Bu kriz kapitalist sistemin daha başlangıcında sistemin özeğini tehdit edebilecek tüm krizlerden daha büyük, çok büyük bir krizdir. Burjuvazi bu krizi çözmenin yolu olarak yaptırımları ağırlaştırmayı tercih etmiştir. İşçilere, kendilerine diretilen işleri yaptırmak için acımasız kanunlar çıkartılmış ve idamlar katlanarak arttırılmıştır. Çok büyük kıyımlar gerçekleştirilmiş sadece İngiltere’de VIII. Henry’nin saltanatı (38 yıl) süresince 72.000 insan dar ağacında can vermiştir (Hoskins, 1977: 9).

Üst sınıfların proletaryaya karşı uyguladığı güç sadece kuralları bozanları cezalandırmakla sınırlı olmaktan çıkmış, emeğini satmayı kabul eden, sisteme dahil olan proletaryayı da daha katı bir disiplin çerçevesinde çalışmak zorunda bırakmıştır. İşçi sınıfının tanımı, burjuvanın istediği biçime kökten dönüştürülecektir. 16. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, işçi sınıfına yapılan tahakküm ve zorbalık, Fransa ve İngiltere’nin yasalaştırılan sosyal mevzuatında apaçık görülmektedir. Şans oyunları yasaklanmış, tavernalar ve hamamlar kapatılmıştır. Eğer sonucunda çoğalmak niyeti yok ise cinsellik yasaklanmış, çıplaklık, içki içmek, küfretmek gibi eylemler cezasız bırakılmamıştır (Wright, 1960: 80-83).

Bedenin neden devlet politikalarının temeline oturtulduğunun, bedene gösterilen bu hastalıklı ilginin sebebinin; burjuvazinin işçi sınıfından duyduğu korkudan kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Soylular yolda yürürken, gezerken soyulmaktan, başlarına bir şey gelmesinden korkmaktadırlar. Kaostan beslenen fakat yine de olası bir ayaklanmadan korkan iktidar da soylularla aynı düşünceye sahiptir. Kapitalist sisteme entegre edebilmek için bu kadar zulmettikleri, kan döktükleri proletaryadan bir canavar yaratmış olmak dehşete kapılmalarına sebep olmuştur. Asıl trajik olan ise proletaryanın çalmasından korktukları zenginliklerini yine proletarya sayesinde elde etmiş olmalarıdır.

Orta çağda devlet akıl dışı olarak tayin ettiği bütün davranışları suç olarak kabul etmeye başlamıştır. Bedensel davranışları düzenleyip işçi sınıfından mekanik bir beden yaratma çabası, kapitalizmin evveline ait bir dizi inanç ve pratikler devlet

tarafından yok edilmedikçe onlara mekanikleşmiş formda lazım olan beden toplumsal bir model haline gelmeyecektir. Devletin bedene yapmış olduğu zalim saldırının temelinde yatan sebep de budur. Silvia Federici, Orta Çağ boyunca Kilise'nin bütün uğraşlarına karşın tüm Avrupa'ya yayılmış durumda olan cadılığa ve o mistik dünyaya yapılan karşı taarruza bu perspektiften bakmamız gerektiğini vurgulamaktadır.

Büyü, ruh ve maddeyi ayırmadan; evreni, her şeyin uyumlu bir ilişki içinde olduğu gizemli güçlerle dolu canlı bir organizma gibi hayal eden, animistik bir doğa fikridir. Doğa, şifresinin çözülmesi için içerisinde birçok işaret ve alamet barındıran bir evrendir (Foucault, 1970: 26-27) ve her unsur -bitkiler, hayvanlar, elementler ve hepsinden çok insan bedeni- kendine has güçlere sahiptir. Doğanın sırları öğrenildikçe çeşitli uygulamalar denenmiş, kehanet, fal, şifalanma gibi pratikler çoğunlukla insanların hayatlarını kolaylaştırmaya yönelik kullanılmıştır. Enstrüman çalmak, birini kendine aşık etmek, savaştan sağ kurtulmak, oyun oynarken kazanmak ve o kadar ki çocukları uyutmak için bile büyü kullanılmıştır (Thomas, 1971).

Büyü, insanın istediği bir şeye, çalışmadan erişebilmesini mümkün kılan, yasal olmayan bir güçtür. Her şeyin büyüyle elde edilebilmesi insanların işe ihtiyacının olmaması demektir, kapitalist rasyonel sistemin gidişatı için bu pratiklerin tamamıyla ortadan kaldırılması gerekmektedir. Öte yandan büyü, emek sürecini de olanaksız hale getirmektedir. İnsanlar uğurlu ve uğursuz günlere, sayılara, mekanlara, zamanlara inandığı için ona göre davranmakta ve düzenli bir çalışma hayatına dahil olmaları mümkün olmamaktadır.

Büyünün “gerçekte var mı, yoksa hayal ürünü mü” olduğunu bilmenin, bunu araştırmanın önemi yoktur. Önemli olan kapitalizm ortaya çıkmadan öncesinde toplum tarafından varlığına inanılıyor oluşudur. Büyü inancının sadece var oluşu bile toplumsal başkaldırının nedeni olarak görülmektedir.

Büyü, kapitalist iş disiplinine engel, toplumun kontrol altında tutulmasını sağlayan unsurlarla da tamamen zıt konumdadır. İktidarın büyüye karşı verdiği acımasız mücadelenin en önemli sebeplerinden biri budur.

Hobbes, Leviathan adlı eserinde cadılıkla ilgili olarak; büyülerin gerçek temelli olduğunu düşünmediğini ama kötü şeyler yapabilecek güce sahip olduklarına inanan bir topluluğun, uygun bir ortam olduğunda da kötü şeyler yapmaya

çalıştıklarını üstelik büyücülüğün bir meslek yahut bilimden ziyade bir dine daha yakın olduğundan bu insanların cezalandırılmasını haklı bulmaktadır. Hobbes; batıl korkuların, kehanetlerin, fal gibi inançların varlığına son verildiği an toplumun itaatinin çok daha kolay olacağını vurgulamaktadır (Hobbes, 2021: 28-29).

Cadıların ya da büyücülerin yakılarak öldürüldüğü meydanlar, işkence edilen zindanlar, bedeninin mekanikleşmesine izin vermeyen irrasyonelliklerin yok edildiği yerlerdir. Toplumu disipline etmek; sistemli, aynı türden ve tek tip davranışlar gösterecek “bir hayvan yetiştirmek” ancak kan dökerek, işkence ederek mümkün olacaktır (Nietzsche, 1965: 189-90). Maleficium (cadılık) ilan edilmesiyle birlikte, iktidar tarafından istenilen; tek tipleştirilmiş köle sürüsünü yaratmada temel unsur olan kadın bedeni, kürtaj ve gebeliği önlemek için var gücüyle mücadele eden devletin ellerine bırakılmıştır. Modern çağda devletin proleter bedene müdahalelerinin zirveye ulaştığı an; gerçekleştirilen cadı avlarıyla cadı diye adlandırdıkları tüm kadınların zulme uğradığı, işkence edildiği, öldürüldüğü andır (Federici, 2019: 212).

3.3. CİNSELLİK NASIL MI POLİTİKLEŞTİ

Cinsel davranışları düzenleme, kontrol altında tutma ve neticeleri üzerine zulüm uygulama Avrupa’da Kilisenin tarih boyunca süregelen bir uğraşı olmuştur. Ataerkil bir yapı olan din, söz konusu erilin gücünü kaybetmesi olduğunda adeta bir canavara dönüşmektedir. Kilisenin bu davranışları insanların ve bilhassa kadınların sürekli bir mücadelesi haline gelmiştir. Hristiyanlık devlet dini haline gelir gelmez (4. yüzyıl) ruhban sınıfı, kadınların cinsellik vasıtasıyla erkekler üzerinde bir güce sahip oldukları düşüncesinden yola çıkarak kadınlardan ve seksten uzak durmayı kutsallaştırmış, cinselliği bir utanç nesnesi haline getirerek kadınların bu gücünü elinden almak istemiştir. 7. yüzyıla gelindiğinde Kilise, kurallarını yeniden tanımladığı cinselliğin, nasıl olması gerektiğini en ince detayına kadar anlattığı Kefaret isimli bir kitapçık çoktan oluşturmuştur (Federici, 2019: 62). Bu kitapçık ile Kilise; kimlerle, hangi günlerde, ne şekilde ilişkiye girilebileceğini anlatmış; kürtaj ve doğum kontrol konusunda nasıl davranılması gerektiğini öğütlemiş, ayrıca ileri yıllarda kadına tahakkümü doruk noktasına taşıyacak cadı avlarında kadınları ölüme

götürecek olan günahlar olarak kabul edilen; kısırlık iksiri ve kara büyüden de bahsetmektedir (Noonan, 1965: 155-161).

On ikinci yüzyılda bazı konsüllerde Kilise evlilik dışı ilişkilere “metrese hayır” düşüncesiyle karşıt bir mücadele başlatmış, evliliğin dünyadaki en kutsal oluşum olduğunu bildirmiştir. Aynı yüzyılda Kilise bu kez oklarını geylere yöneltmiş, “oğlancılığa” ve niyetinde üremek olmayan her türlü cinselliğe karşı savaş ilan etmiştir (Boswell’den aktaran Federici, 2019: 63). Kilisenin homoseksüelliği ilk olarak günah saydığı dönem de yine bu dönem olmuştur (Spencer, 1995: 114).

Kilisenin cinsellik ile ilgili baskıcı tutumu ve yaptırımları, hali hazırda var olan ve sonraki yüzyıllarda alevlenerek büyüyecek olan heretik (kiliseye karşı gelen) halk hareketlerine karşı bir kendini koruma eylemidir. Feodal yönetimin ideojik temeli olan Kilise cinselliği bir devlet meselesi haline getirerek insanları daha kolay kontrol altına almak için politikleştirmiştir. Köylünün topraksızlaştırıldığı ve halkın git gide yoksullaştırıldığı bir dönemde zenginliğine zenginlik katarak Avrupa’nın en büyük toprak sahibi haline gelen Kilisenin korkusunu anlamak mümkündür. Öyle ki Kilise heretik halk hareketi ortadan kaldıracı için Kutsal Engizisyonu bu dönemde kurmuştur (Vauchez’den aktaran Federici, 2019: 56).

Orta çağın son dönemlerinde siyasi otoritelerin başkaldıran işçi sınıfının dikkatini dağıtmak için işçilerin cinselliğe ulaşımını kolaylaştırmak adına yapmış olduğu kadını aşağılayan rezilce girişimler ve oluşturulan yasalarla kadına tecavüz yasal sayılmış, yasal olmayan ülkelerde de görmezden gelinmiştir.

Genel evlerin hızlı bir şekilde tüm Avrupa’ya yayılması, o dönem azalan nüfusun sorumlusu (aslında sebebi veba salgınıdır) olarak düşünülen homoseksüelliğin önüne geçtiği için, Kilise tarafından bile yasal kabul edilmiş, heretik grupların cinsel sapkınlıklarına ilaç olacağı düşünüldüğünden fahişelik yasallaştırılmıştır.

Bu, sınıf mücadelesinde omuz omuza yürüyen alt sınıf kadın ve erkeği birbirine düşürmüş, siyasal otorite bu şekilde alt sınıfı kendi içinde bölmüş, gücünü zayıflatmıştır.

3.4. DEĞERSİZLEŞTİRİLEN KADIN EMEĞİ

Kadının kendi bedeni üzerindeki kontrolü kapitalizmin temel dışlılarından yeniden üretimi tehlikeye atmakta ve bu durum pastadan en büyük payı alan devletin canını sıkmaktadır. Kadını bir yeniden üretim makinesi gibi gören devlet, doğum kontrolü yasaklandığı zaman da bunun kadın üzerindeki etkisini hiç umursamamıştır.

Hamileliği önleyecek her durumun suç olduğu dönemde kadınların doğum kontrol, doğum ya da kürtaj ile ilgili birbirilerine öğrettikleri, nesilden nesile aktardıkları bilgiler de yok edilmiştir. Çok sonra devletin doğum kontrole tekrar izin verdiği dönemlerde bu kez üremeyi engelleyecek yöntemlerin kontrolü özel olarak erkekler için tasarlanmış ürünlerle sağlanmıştır. Ataerkil kapitalist sistem kadın bedeni üzerindeki tahakkümünü bir üst seviyeye taşımış son nokta olarak doğumun kontrol hakkını da erkeğe vermiştir. Elbette ki bu yüzyıllar sonra gerçekleşmiştir.

Feodalizmden kapitalist sisteme geçiş döneminde ve kapitalizmin ilk yıllarında bu şekilde bir kontrol söz konusu bile değildir. Federici'ye göre devletin, kadının kendi bedeni üzerindeki kontrolü elinden alması; kadının fiziksel ve psikolojik bütünlüğünü yıkmış, kadını zoraki çoğalmaya itmiş, üremeye zorlanmış olan kadını cinsiyete dayandırılan yeni iş bölümünde neredeyse sadece annelik rolüne konumlandırmıştır (Federici, 2019: 140).

On yedinci yüzyılın sonuna gelindiğinde kadınlar büyük ölçüde işçi kategorisinin dışında tanımlanmıştır. Hizmetçilik, tarım işçiliği, örgücülük, nakışçılık, süt annelik gibi en düşük statülü işlerde çalışan kadınlar bu işler dışında neredeyse iş bulamamaktadır. Adeta kadının ev dışında çalışmasını istemeyen bir sistem yaratılmış, kadın evde çalıştığında ise emeği işten sayılmamıştır (Wiesner, 1993). Kadınlar güç bela ev dışı bir iş bulduklarında ise kadınlara erkeklere ödenen paradan çok daha az para ödenmekte, eril düzen, özellikle yalnız bir kadının geçimini sağlayamamasını istemektedir. Evlilik artık kadının asıl kariyeri olarak düşünülmektedir. Bekar kadınların ücretli iş bulmasındaki zorluğun üzerine bir de topraktan mülksüzleştirilmiş olmaları, kadınları fahişeliğe itmiş, bu mesleği son derece yaygınlaştırmıştır.

Orta Çağ'ın sonlarına doğru Avrupa'da alt sınıftan kadınlara tecavüz edilmesinin yasallaştırılması ve sonrasında toplumda kendine yer edinemeyen kadının fahişeliğe başlamak zorunda bırakılması, Avrupa'nın o dönemde

homoseksüelliği yok etmek ve işçi sınıfının isyanını engellemek için uyguladığı bir cinsel politikadır. Öyle ki fahişeliği Kilise dahi yasal görmektedir. Fahişeler yüksek ücret alır ve toplumdaki belli kurallara uyma zorunlulukları yoktur. 16. yüzyıla bakıldığında ise cadı avları ile birlikte kadın nefretinin çok yoğun şekilde yaşandığı bir dönemde fahişelik suç sayılmış, genelevler kapatılmış, fahişelik yapmaya devam eden kadınlara çeşitli ağır cezalar verilmiş, bu kez fahişelere tecavüz edilmesi yasallaştırılmıştır (King, 1991: 78).

Kadınların ücretli iş gücünün dışına itilmesi, yaptıkları ev içi işin işten sayılmaması, fahişeliğin yasaklanıp, suç sayılması, sistemin kadına yapılabilecek tek iş olarak ev kadınlığını bıraktığını göstermektedir. Annelik, ataerkil kapitalizme yeniden üretim için emek gücü üretecek olan kadının kutsal görevi, aile de bu üretimin yeri olmuştur.

Kadın emeğinin değersizleştirilmesindeki en önemli ve üzücü nokta ise siyasi otoritenin bir tahakkümü ya da yaptırımı değil zanaatkarların kadın işçilere yönelik tutumu olmuştur. Tüccarların kadınları erkeklere kıyasla daha düşük ücretlere çalıştırabileceğini bilen zanaatkarlar kendi yerlerini sağlamlaştırmak için kadın işçilerin atölyelerden uzaklaştırılması konusunda topyekûn bir mücadele başlatmışlardır. Bu durum öyle bir raddeye gelmiştir ki kalfalar kadınlarla çalışmak istememiş, böyle bir durum olursa grev yapmaktan çekinmemiş üstelik kadınlarla çalışan erkeklerle iş yapmak söz konusu olduğunda geri çevirmişlerdir. Emekçi emekçiye kırdırılmış, ataerkil kapitalist düzenin erkeğe tanıdığı haklarla, erkek bu şekilde davranmakta bir beis görmemiş, kadını her geçen gün geri geri itip, bir süre sonra eve varan kadının kapıyı üzerine kapatmıştır.

Kadınlar direnç gösterip de kamusal alanda çalışma cesaretinde bulunduklarında ise azgınlık ve sapkınlıkla suçlanmışlardır. Bilhassa 15. yüzyılın sonunda Avrupa’da zirveye doğru emin adımlarla ilerleyen mizojini ve akabinde getirdiği cadı avı dalgası bu kadınları cadılıkla itham etmiş, sadece çalışma ve para kazanma isteği çok fazla kadının hayatına mal olmuştur.

3.5. CADI AVI VE YENİ DÜNYA

Orta Çağ biterken başlayan ve yeni çağın ilk yıllarında olağanca hızıyla devam eden bir cins kırım (belli bir cinsten ya da cinsiyetten olanların kasıtlı olarak

yok edilmesi (Warren'dan aktaran Jones, 2000: 2) ile ortadan kaldırılan Avrupalı cadıları anlatmak istediğimizde iksirli, efsunlu büyücülerden değil de Yeni Dünya'nın plantasyonlarında sermayeye emek kaynağı sağlayan sömürgeleştirilmiş yerli Amerikalılar ve köleleştirilmiş Afrikalıların benzerliğinden bahsederek daha doğru olacaktır. Avrupa'da cadılık ile itham edilen kadınların siyasal otoriteler tarafından belirlenen yazgısı, yine siyasal otoritelerle Yeni Dünya sömürgelerindeki Afrikalı ve (yerli) Amerikalı kadınların da yazgısı haline getirilmiştir. Şeytana tapma suçlamaları ile düzenlenen cadı avları, Amerikan yerlilerine boyun eğdirmek ve sömürgeleşmeyi meşru hale getirebilmek için Amerika kıtalarına pazarlanmış ve başarılı olunmuştur (Federici, 2019: 284).

Meksika'da 1536 ve 1560 yılları arasında Meksikalı yerlilerin dini ve politik liderlerinden 75 tanesine heretik oldukları gerekçesiyle açılan davaların çoğu ölümle sonuçlanmıştır. 1560'lar devam ederken birçok insan putperestlikle yargılanmış, bu davaların sonucunda da işkence görmüş, kırbaçlanmış ya da yakılarak öldürülmüştür (Behar'dan aktaran Federici, 2019: 284). Amerika kıtalarındaki yerli halk yerel tanrılara inanmakta ve bu inanç Avrupalılar tarafından şeytana tapma olarak kabul edilmektedir. Avrupa'nın bunu baz alarak burada uyguladığı cadı avlarının sebebinin Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olmadığı aşıkardır. Avrupa'nın buradaki insanlarla derdini anlatan üçlü birlik; kaynak, sermaye ve emek olacaktır.

Sömürgeleştirme, köle ticareti ve cadılık düşüncesinin harmanlanarak yangın yerine döndürdüğü Amerika topraklarında ortaya çıkan ırkçılık ideolojisi 17. yüzyılda kıtaya enikonu yerleşmiştir. Şeytan siyahi bir erkek olarak tasvir edilmiş ve siyahilere yönelik bir dışlama politikası başlatılmıştır. Kapitalist sisteme geçildikten bir süre sonra Avrupa'da proleteryanın ayaklanmasını önlemek için nasıl ki siyasal otoriteler tarafından işçi sınıfına kendi içinde kadın-erkek şeklinde cinsiyetçi bir bölünme yaşatılmışsa, otorite bu kez aynı şeyi Amerika'da yaparak sömürgelerini ırk bazında bölmüştür. Neticede, toplulukların var olduğu ilk zamandan bu zamana böl ve yönet politikası hep işler durumdadır.

Amaçları farklı da olsa yöntemleri aynı olan cadı avı zulmünün, Avrupa'dan Amerika'ya uygulanan formunda da aşırı cinsellik ve şehvet şeytana hizmet ediyor olmanın bir işareti sayılmaktadır. Kadınların ve siyahilerin cinsellik bağlamında yorumlanarak cadılara ve şeytanlara dönüştürülmesi, siyasal otoritelerin kadınlar ve

siyahiler için planladığı uluslararası iş bölümünde onlar için belirlenen konumlarıyla bağlantılıdır. Avrupa’da kadınların Amerika’da siyahilerin konumları alacakları ücretlerle doğru orantılı, haklarını geri kazanmak için verecekleri mücadele ile ters orantılı olacaktır.

3.6. SÖMÜRÜ, DİRENİŞ VE YENİ DÜNYA CADILARI

Kapitalizme geçiş sürecinde, Yeni Dünya’daki halklar (bilhassa kadınların) ile Avrupa’daki halkların esaret altına alınması arasında bir devamlılık söz konusudur. İki bölgede de toplum; topraklarından sürülmeye mecbur edilmiş, topyekûn bir yoksullaşmaya itilmiş, insanların bireyselliğini ve toplumsal ilişkilerini yok etmeye yönelik bir Hristiyanlaştırma seferberliği başlatılmış, bu da yetmemiş; Eski Dünya’da hayat bulmuş tahakküm şekilleri Yeni Dünya’ya, Yeni Dünya’da zorbalığına zorbalık katarak çığ gibi büyüyen tahakküm şekilleri ise tekrar Avrupa’ya nakledilerek çapraşık bir eziyet sarmalı oluşturulmuştur.

18. yüzyıla gelindiğinde, Yeni Dünya’dan Eski Dünya’ya akan gümüş ve altın sayesinde daha kolay kontrol altına alınan proletarya, oluşturulan sınıf ilişkileri ve disiplinli bir sistemle uluslararası iş bölümü çoktan şekillenmiştir. Avrupa ve Amerika toplumları üzerine uygulanan baskıların benzerliği, Yeni Dünya’daki bunca saldırının tek bir mantık çerçevesinde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Kapitalist gelişime fayda sağlayacak adımlar atılmalı, Avrupa’da bu uğurda oldukça işe yarayan cadı avları gerekirse Amerika’ya taşınmalıdır. Nitekim öyle de olmuş, cadılık suçlamaları Avrupa’nın sömürge gemilerine bindirilip Amerika kıtasına getirilmiştir.

Tarih boyunca cadılık ve cadılara uygulanan zulmü tarihçiler çoğunlukla Avrupa çerçevesinde ele almış, Yeni Dünya’daki cadı avları ile ilgili yapılan araştırmalarda sadece Salem cadı davaları üzerinde durulmuş ve bu davalar Amerika için istisna olarak kabul edilmiştir. Fakat Amerika’nın yerli halkının sömürülmesi ve yok edilmesinin tam merkezinde şeytana tapma suçunun var olduğu şimdi herkesçe bilinmektedir (Federici, 2019: 310).

Cadı avları, Yeni Dünya’da gerginlik ve korku yaratarak; ortak direnişi yok etmek, halkın sesini kesmek ve tıpkı Avrupa’da olduğu gibi alt sınıfları birbirine

düşürmek maksadıyla otoriteler tarafında bile isteye kullanılan bir strateji olmuştur. Öte yandan bu strateji yine Avrupa’da olduğu gibi; toprağı, bedenleri ve insan ilişkilerini çitlemenin de stratejisidir. Otoritelerin bu düşüncelerinin hepsi bir yana cadı avı Avrupa’da da Yeni Dünya’da da insandışılaştırmanın bir aracı olarak görülmüş, köleleştirmeyi ve soykırımı meşru hale getirmek için kullanılmıştır (Federici, 2019: 311).

Kristof Kolomb yeni ticaret yolları bulmak amacıyla gemileriyle İspanya’dan ayrıldığında, cadı avları Avrupa’da henüz toplu bir ölüm çemberi oluşturmamış olsa da Kiliseye karşı olan heretikleri ve Müslümanlar ile Yahudiler gibi diğer politik düşmanları aşağılamak için “şeytana tapma” suçu soylular arasında bir silah olarak kullanmıştır. Orta Çağ Avrupa’sında kendinden olmayana hoşgörüsüz davranan, Ötekine her an saldırabilecek, nefret dolu acımasız bir toplum oluşmuştur. “Yamyam”, “kafir”, “barbar”, “şeytana tapan” gibi niteleme sıfatları bu dönemde ortaya çıkmış, işgalciler ve misyonerler tanıştıkları yeni toplulukları; inançları, yaşam biçimleri ve cinselliği yaşayış şekilleri üzerinden değerlendirirken bu sıfatları çokça kullanmış ve üstelik çoğu zaman yaftalamıştır (Philips’den aktaran Federici, 2019: 312). “Yerliler” kelimesi yaratılırken tercih edilen sıfatlar yalnızca bunlar olmamıştır. İşgalciler, Amerika Yerlilerinin hayvandan farksız olduklarını vurgulamak için yerlileri tanımlarken; “çıplaklık” ve “oğlancılık” sıfatlarını bilhassa kullanmışlardır (Hulme, 1994: 198).

Yerli halkı yamyam, oğlancı, şeytana tapan gibi kelimelerle tarif etmek, işgalcilerin burayı ele geçirme sebebinin; arsızca altın ve gümüş peşinde olduklarını değil de, halkı sapkın inançlarından kurtarmak ve Hristiyanlığı yaymak gibi kutsal bir göreve sahipmişçesine davrandıkları bir hikayeyi desteklemiştir. Öyle ki işgalciler, İspanya Krallığı ve Papa’nın onayını almış Amerika’daki Kiliseler üzerinde tek otorite olmuşlardır. Böylece yerlilere uygulanacak herhangi bir zorbalık ve zulüm meşrulaştırılmış; kırbaç, darağacı, mengene, hapis, işkence, tecavüz ve bazen de öldürme, itaat etmeleri için (sömürge toplumu oluşturabilmeleri için) silah olarak kullanılmıştır (Cockcroft, 1990: 19).

Yerli halkın baskıya dayanamayıp kolaylıkla din değiştirerek buyruk altına girebileceği inancına sahip olan İspanyollar, 1520’lerden 1540’lara kadar büyük bir çaba harcamış, halk; isimlerini değiştirmeye, çokeşlilik ve homoseksüellikten

vazgeçirilmeye, kıyafet giydirilmeye ve yerel tanrılara tapınmayı bırakmaya zorlanmıştır (Cockcroft 1990: 21). Meksika'nın birçok dini ve politik önderi, 1536 ile 1543 yılları arasında Güney Amerika'ya hızlı bir giriş yapan Engizisyon'da, Fransisken rahip Juan de Zumarraga tarafından yargılanmış ve kazıkta yakılarak ölüme mahkûm edilmiştir.

Kilise, şeytanla olan mücadelesinde ilk başta putları ortadan kaldırmak ile yetinmiş fakat işgal ilerledikçe, iki taraf arasında bir uzlaşma gerçekleşemeyince yerlilerle işgalciler arasındaki kavga çirkinleşmiştir. Bir taraf (işgalciler) diğer taraf üzerinde (yerliler) hakimiyet kurmak istiyorsa; onları tanımlayan, yaşam biçimleri olmuş ne varsa hepsi ortadan kalkana kadar karalama politikası uygulanmalıdır (Federici, 2019: 313).

Başlangıçta oğlancılık, yamyamlık ve ensest gibi suçların dini eğitimin yoksunluğundan kaynaklandığı düşünülmüş ancak sonrasında Yerlilerin şeytan tarafından kontrol edildikleri gerekçesiyle toprakları ve yaşamlarının ellerinden alınması meşrulaştırılmıştır (Williams, 1986: 136-137).

Avrupalıların Yerlilerle olan mücadelesinin bir anda bu kadar sertleşmesinin sebebi Aztek ve İnka gibi baskıcı uygarlıklarla karşılaşmaları olarak yorumlanabilir. Cizvit Joshep de Acosta'nın Sevilla'da 1590'da yayımlanan *Historia Natural y Moral de Las Indias* kitabında, bu uygarlıkların savaş tutsaklarını, satın alınan çocukları ya da kölelerini toplu şekilde kurban etmesi etkileyici betimlemelerle anlatılmıştır. Buna karşılık, Dominikan rahip Bartoleme De Las Casas'ın Hint Adaları'nın nasıl ortadan kaldırıldığına dair bahsettikleri, tanrı için ve altın uğruna hiç pişmanlık duymadan nasıl bir zulüm uygulandığını, Cortez'e göre 1521 yılında Tenochtitlan'da İspanyolların 100.000 insana nasıl bir kıyım yapıldığını öğrenince, yerlilerin yaptıkları "insan kurban etme" eylemlerine İspanyolların bu kadar şaşırmasına anlam vermek olası değildir (Cookcroft 1983: 19).

Bundan başka, İspanyolların Yeni Dünya'da karşısına çıkan yamyamlık ritüelleri, o zamanların Avrupası'nda çokça bilinen tıp pratiklerinden çok da farklı değildir. 16. ve 17. yüzyıllarda, o kadar ki 18. yüzyılda dahi özellikle acımasızca öldürülen insanların kanı olmak üzere, insan kanının ve ispiro gibi sıvılarda bekletilen insan etinin saldırgan muma suyunun içirilmesi, sara ve diğer birçok

hastalığa şifa olacağı inancıyla Avrupa ülkelerinin birçoğunda sıkça kullanılan bir metot olmuştur (Federici, 2019: 314).

Yerliler karşısında İspanyolların bunca şaşkınlığının ve dehşete kapılmalarının 1550'li yıllara gelindiğinde gerçekleşmiş olmasını, kültür şoku olarak adlandırmak sadece yapacaklarına hazırlanan kılıfı kabul etmek olacaktır. İspanya köleleştirmek istediği Yerli halkın köleleştirilmesini meşru ve bununla birlikte haklı kılacak olan sebebi bulmuş, tıpkı Avrupa'daki cadı avlarının başlangıcında Kilisenin zayıflayan otoritesini güçlendirmek için uyguladığı "kötüyü yok etme" politikasını uygulamış ve yine Kilisenin yaptığı gibi önce mücadele edeceği kötüyü yaratmıştır. Yerli halk insandışı olarak adlandırılmış, zorbalık meşrulaştırılmıştır.

İspanyolların bu stratejisi işe yaramış, kurdukları baskının haklılığını savunurken; fetih döneminin başlangıcında bölgede çok yüksek ölüm oranlarına sebep olan, neredeyse hayatta insan bırakmayan salgın hastalığı örnek göstermişlerdir. Onlara göre, Yerlilerin başına gelen bütün bu kötülükler hayvani davranışlarından dolayı Tanrı'nın onları cezalandırma şeklidir (Williams 1986: 138).

1550'lerden sonra, Yeni Dünya'daki yaşamı betimleyen; yamyamların çıplak bedenlerinin olduğunu, cadı sabbatlarını hatırlatan ritüellerin yapıldığını, insan uzuvlarının sunulduğu yemek şölenlerinin düzenlendiğini gösteren birçok resim Avrupa'da ülkeden ülkeye dolaştırılmaya başlanmıştır. Yapılan bu çalışma ile, Yerliler tamamen itibarsızlaştırılmış, İspanyollar tarafından yapılan her şeyin mübah olmasıyla ilgili küresel bir onay alınmıştır.

Sömürgeleştirme sürecinde yapılan yerli karşıtı eylemler ve putperestliğe karşı seferberlik ilanı edilmesi işgalcilere yetmemiş; İspanya, Amerika'daki sömürgelerinde daha sert bir yönetim şekli kararı almıştır. Amerika fethedildikten sonra İspanya'nın buradan elde ettiği zenginlik birikimi, ilk başlarda Yerlilerin emeğinin direkt sömürülmesi ile değil, mallarına el konulmasıyla oluşturulmuştur ve bu talan ekonomisi 1550'den sonra krize girmiştir (Spalding 1984). Katliamlara ve encomienda (iş gücü sistemi) sömürge sistemine rağmen, işgalciler sömürgelerdeki geçimlik ekonomiyi tamamen çökertmemiştir. Bölgelerin başına getirilen yöneticiler Astek ve İnkalaların kullandığı haraç sisteminden faydalanmış, yerel ekonominin ilerlemesini durdurmayacak kadar malı ve emeği sömürgecilere aktarmıştır.

İspanya Krallığının Yeni Dünya'daki talandan sağladığı mal ve para Avrupa'da daha geniş topraklara sahip olabilmelerini finanse etmektedir. 1550'li yıllarda yaşanan krizin sebebi bu olmuştur. Yeni Dünya'dan İspanya'ya su gibi akan altın ve gümüş yeterli gelmeyince, İspanya Krallığının çok daha fazla altın ve gümüşe bu demek ki çok daha büyük bir Yerli emeğine ihtiyacı olmuş, paraları kendilerine ayırdıkları düşünülen yerel yöneticilerle Krallık arasında küçük bir çatışma patlak vermiştir. Bütün bunlar olurken Yerlilerin sömürgeye karşı direnişi de büyümüştür (Spalding 1984: 134-135). Bu direniş dönüm noktası olmuştur.

1562'de Meksika'da Piskopos Diego de Landa tarafından Yucatan yarımadasında putperestliğe karşı seferberlik ilan edildiğinde 4500'den fazla Yerli "insan kurban etme" suçlamasıyla gaddarca bir işkenceye maruz bırakılmıştır. Yerlilere verilen cezalar (vücutlarından kan akana kadar kırbaçlanıyor, uzun yıllar madenlerde köle olarak çalıştırılıyorlar) o kadar zalimcedir ki birçoğu ya ölmüş ya da çalışamaz duruma gelmiştir; kalanlar ise ya her şeyi bırakıp gitmiş ya da intihar etmiştir. Çalışma hayatı tamamen bitmiş, bölge ekonomisi de böylelikle çökmüştür. Diego de Landa'nın zulmü, yepyeni bir sömürge ekonomisinin köklerini oluşturmuştur. Zira bundan sonra İspanyollar burada kalıcıdır. Eski tanrıların dönemi bitmiştir (Clendinnen, 1987: 190).

Peru'da şeytana tapma eylemine (cadılık daha çok kendini şeytana tapma suçu olarak göstermiştir) yönelik ilk büyük saldırı Taki Onqoy hareketinin başladığı 1560'lı yıllarda meydana gelmiştir. Bu binyılcı hareket Yerlilerin Avrupa halklarıyla ortaklaşa çalışmasına karşı durmuş, yerel tanrılar arasında emperyalizmi bitirebilecek bir anlaşma için çağrıda bulunmuştur. Büyük bir yenilgi yaşanmış, çok sayıda insan ölmüş, Takionqolar bütün bunları yerel tanrılardan vazgeçilmesine bağlamıştır. Yerli halk Hristiyanlık dinini ve İspanyollardan aldıkları isimleri, kıyafetleri, yiyecekleri reddederse, tanrıları (Huacalar) tekrar canlanacak ve İspanyolları onların topraklarından silecektir (Stern, 1982: 53). Taki Onqoy hareketi ciddi bir tehdit oluşturmuş, Amerika'da birçok yerli topluluk olmasına rağmen, bu hareketle kendilerini ilk defa tek bir halk "Yerliler" olarak görmüşlerdir. Gerçekten de hareket kuzeyden güneye, doğudan batıya, her yere yayılmış büyük bir direniş gösterilmiştir.

Lima'da 1567 yılında bir araya gelen Kilise konsülü, rahiplere; yerlilerin bitmek bilmeyen batıl inançlarının ve şeytani ritüellerinin tamamıyla yok edilmesi

gerektiğini söylemiştir. Bunun yanında cadı doktorlar (şifacılar) tutuklanacak ve yerel Tanrılara (Huaca'lar) ibadet etmek için kullanılan tılsımlar ya da eşyalar birer birer yok edilecektir (Hemming, 1970: 397).

Yerlilerin Tanrıları (Huaca'lar); atalarının ruhlarının yaşadığı dağlar, denizler taşlar ve hayvanlardır. Huaca'lar Yerlilerle toprak arasındaki bağıdır. Tarım faaliyetlerini bir arada yürüten Yerliler; toprağı (Tanrıları) hep birlikte besler, hep birlikte ilgilenir, onlara hep birlikte taparlar. Huaca'ları yok etmek, onları yasaklamak Yerlilerin geçmişine, toprakla olan bağına ve doğayla kurdukları ruhani ilişkiye saldırmak anlamına gelmektedir. İspanyollar bunun farkına vardığında ise tapınmak için kullanılabilecek ne kadar obje varsa hepsini sistemli bir şekilde ortadan kaldırmaya başlamıştır (Federici, 2019: 320).

Fransiskan rahiplerin Mayalara karşı başlattığı putperestlik karşıtı mücadele Meksika ve Peru'nun geri kalanında da aynı etkiyi göstermiştir. Putlar yok edilmiş, tapınaklar yıkılıp yakılmış, dini ayin yapmaya kalkan ya da Tanrılara kurban verenler direkt ölümle cezalandırılmıştır. Şölen, müzik ya da dans gibi eğlencelerden başka şeytandan esinlendiği düşünülen (resim, heykel, hiyeroglif yazma vb.) sanatsal etkinlikler yasaklanmış, gizlice yapılanlara katılan olunca da canice katledilmiştir (Baudez ve Picasso, 1992: 21).

İspanya Krallığı putperestliğe karşı mücadeleyi kolaylaştıracak iki önlem almıştır. Birincisi, yerel yöneticiler madenlerde ve diğer işlerde çalıştırılmak üzere emek miktarını arttırmış; ikincisi de yerli halkın çoğunluğunu belirledikleri köylere yerleştirecek yeni bir iskân politikası uygulamaya başlanmıştır. Yerli halk bu şekilde daha kolay kontrol altında tutulacaktır.

Huaca'ların yok edilmesinin Yerlilerin İspanya'nın politikalarına uyumlanmasını kolaylaştırdığı düşünülse de çok geçmeden anlaşılmıştır ki, Yerliler Hristiyanlık paravanı altında kendi tanrılarına inanmayı sürdürmekte ve kendi tarlalarına gidip gelmeye devam etmektedirler. Bu sebeple sömürgecilerin yerel tanrılarla olan mücadelesi gün geçtikçe azalacağına bir süre daha artarak devam etmiş ve putların imha edilmesi girişimlerine bu kez bilhassa kadınları nişan alan gerçek cadı avlarının da aynı anda yürütüldüğü 1619-1660 yılları arasında doruk noktasına ulaşmıştır.

Spalding, Engizisyon üyesi rahip Don Juan Sarmiento aracılığıyla Huarochiri’de görülene cadı davalarında, kovuşturma süreçlerinin aynı Avrupa’daki cadı avları gibi devam ettiğine değinmektedir. Öncelikle putperestliğe karşı ferman okunup, bu günaha yönelik vaaz verilerek başlayan sorgulama, ihbarcıların yönelttiği suçlamalarla devam etmekte, bir sonraki aşama ise sanıkların suçlamaları kabul etmelerini için işkence edilmesi olmaktadır. Mahkeme kararından sonra verilen cezalar; kırbaçlama, sürgüne gönderme ve topluluk önünde küçümsenecekleri ceza uygulamalarını kapsamaktadır.

Putta tapınmaya karşı yürütülen kampanyalar, şaşırtıcı ritüeller, aynı Orta Çağ Avrupa’sında halkın izleyip ders çıkarması için gözleri önünde gerçekleştirilen idamlara benzer, hem doğrudan sanığa hem de izleyicilere seslenen didaktik tiyatro eserleri gibidir (Spalding, 1984: 265).

Tıpkı Avrupa’daki cadı kovuşturmaları gibi hedefleri; halkın cesaretini kırıp yıldırma, başkaldırabilecek olanları; halkın önünde dövülüp işkence edilmektense başka her şeye razı olacakları kadar korkutup aciz hale getirebilmek olmuştur. Bu konuda bir bakıma başarılı olmuşlardır. İşkenceler, isimsiz ihbarlar, toplumun önünde aşağılanmalar... Yerliler artık tanrıların gücüne çok da inanmaz olmuşlardır. Fetih öncesinde toplu halde gerçekleştirilen, ritüellerle süslenen tapınma eylemi sonrasında tek başına yapılan gizli bir pratiğe dönüşmüştür.

1550’lerde yerli halk, inançlarını ve içinde bulundukları toplumun; yerel tanrılara ve geleneksel dine sadakatini alenen söyleyebilirken, yüz yıl sonrasında atfedilen suçlamalar şüpheli bir durum kabul edilerek “cadılık” etrafında dönmüş ve Avrupa’da cadılar için yapılan suçlamalara gün geçtikçe daha çok benzemiştir. 1660 yılında Huarochiri’de yapılan soruşturmalarda sanıkların itham edildikleri suçlar; şifacılık, kayıp eşyaların bulunması ve genellikle “köy cadılığı” dedikleri diğer benzer suç türleri ile alakalı olmuştur (Spalding, 1984: 261).

Nasıl ki Taki Onqoy hareketi (dans hastalığı) çoğunlukla kadınların içinde olduğu bir hareket ise Huarochiri’de cadılıkla ilgili yürütülen davada da cezalandırılanların çoğu (32 kişiden 28’i) kadındır (Spalding 1984: 258). Yerli Kadınlar eski yaşam biçimlerine sıkı sıkıya bağlıdır ve geleneklerinin en güçlü savunucuları olmuşlardır. İşgalcilerin yeni yönetim şekillerine en çok direnen ve başkaldıranlar da yine onlar olmuşlardır.

Kristof Kolomb Yeni Dünya'yı keşfetmeden önce buradaki yerli halkın kadınları topluluk içinde güçlü konumdadırlar. 1517 yılında Yucatan yarımadası yakınlarında bir adaya gelen Hernandez de Cordoba, gezdiği tapınaklarda sayılamayacak kadar çok kadın put gördüğünü söylemiş, adaya Isla Mujeres (Kadınlar Adası) ismini vermiştir (Baudes ve Picasso, 1992: 17).

Yeni Dünya'nın Yerli kadınları, Dünya eski Dünyayken; tarlalarda çalışmış, ev işlerini yapmış bununla beraber kıyafet dikmiş, dokuma ya da çömlek yapmış, o kadar ki otacılık ve şifacılık gibi meslekleri de kadınlar icra etmişlerdir. Üstelik hane tanrılarının hizmetindeki rahibeler de yine kadınlardır. Meksika'nın Güneyinde yer alan Oaxaca bölgesinde kadınlar, tanrıların bir buluşu olduğuna inanılan ve dinin temelinde var olan, toprak ana tanrıçası Mayahuel ile özdeşleşen Pulque-maguey içkisinin üretimini yapmak yine kadınların görevi olmuştur (Taylor, 1979: 31-32).

Sömürgeci düşünceleriyle birlikte kadın düşmanlığını da gemilere koyup Avrupa'dan Yeni Dünya'ya taşıyan, ekonomik ve politik gücü, erkek cinsine iltimas gösterecek şekilde tekrar düzenleyen İspanyolların, Amerika'ya gelişiyle beraber çok şey daha doğrusu her şey değişmiştir. İşgalciler bir yana, kadınlar; kendi güçlerini korumak için ortak toprakları ele geçiren ve topluluğun kadınlarını toprağı ve suyu kullanma hakkından meneden yerel şeflerin de ihanetine uğramıştır. Böylelikle kadınlar ataerkil kapitalist bir sömürge sistemi içinde ya hizmetçi ya da dokumacı olarak kendilerine yer bulabilmişlerdir: Tıpkı kapitalist sistemin başlangıç yıllarında topraktan mülksüzleştirilerek evde yeniden üretime katkı sağlamaya ya da sisteme üretim konusunda katılmak isterlerse ancak hizmetçilik, örgücülük, süt annelik gibi düşük statülü işlerde çalışabilen Avrupalı kadınlar gibi.

1528'de yöneticiler, erkek işçilerle beraber kadınların ve çocukların da madende çalışmaya mecbur bırakılmaları için eşlerin birbirinden ayrılmasını yasaklamış, erkekler madenlere gönderildiğinde kadınları da eşlerinin peşinden gitmeye zorlamışlardır.

İspanyol yasaları çok eşliliği de yasaklamış, bu sebeple erkekler bir gecede eşlerinden ayrılmak mecburiyetinde kalmış ya da eşlerini hizmetçileri olarak bildirmek suretiyle kadınların itibarsızlığına itibarsızlık katılmıştır (Mayer'den aktaran Federici, 2019: 325). Ülkeye gelişleriyle beraber çok eşlilik sorununu çözerek ülkeyi muasır medeniyetler seviyesine(!) çıkaran İspanya, yerli kadınların

tecavüze uğramasında ve kapatma olmasında bir beis görmemiştir. Erkeklerin birçoğu da artık evlenmektense fahişelerle birlikte olmayı tercih etmeye başlamıştır.

Yerli kadınların ötekileştirilmesine ve ezilmesine sadece sömürgeci yönetimler sebep olmamış bazen de yerli erkekler kadın akrabalarını ekonomik çıkar elde etmek veya idari işlerde bir görev alabilmek için rahiplere ya da yöneticilere takdim etmişlerdir. Bu nedenle, kadınlar Kilise ayinlerine katılmayı ya da çocuklarını vaftiz ettirmeyi istememiş, sömürge yöneticileri ve din adamlarıyla iletişim kurmaktan kaçınmışlardır. Kadınlar bundan sonra yönetimin en büyük düşmanı olmuştur. Bazıları intihar etmiş, bazıları; madenlere çalışmaya gitmemeleri için ve erkek akrabalarının çocuklarına olan kötü davranışlarına dayanamaz duruma geldikleri için erkek çocuklarını öldürmüştür. Bazı kadınlarsa kendi halklarını örgütlemiş, çıkarları için işgalcilerin yanında olan birçok yerel şef yerine önceden hiç görev almadıkları işleri yapmaya başlamış; rahibe olmuş, halka liderlik etmiş ve Tanrıların (Huaca) koruyucusu görevini üstlenmişlerdir. Huaca'ların koruyucusu olmaları kadınların Taki Onqoy hareketinin nasıl belkemiği haline geldiği net bir şekilde açıklamaktadır. Bundan başka, kadınlar; rahiplerle karşılaştıklarında nasıl davranmaları gerektiği, günah çıkarırken neyi söyleyip neyi söylememelerinin güvenli olduğunu birbirlerine hep hatırlatmışlardır (Federici, 2019: 325). Yerli kadınlar bundan yüzyıllar öncesinde ataerkil kapitalist sisteme karşı farkında olmadan “kişisel olan politiktir” sloganıyla direnmişlerdir.

Kadınların sömürgeci güçlere karşı mücadelesini Irene Silverblatt şu şekilde anlatmıştır; Yerli erkekler zorlu iş ve haraç baskısından kurtulmak için çoğunlukla yaşadıkları yerleri bırakıp yarı serf olarak çalışmaya giderken, kadınlar ise içinde bulundukları toplumdan çok uzağa, sömürge yöneticilerinin ve din adamlarının olmadığı, kendi halkının sorumlularına bile boyun eğmek zorunda kalmadıkları, onları baskılayan güçleri ve simgeleri tümenden reddedebildikleri bir yeri tercih etmişlerdir. Katolik inancın hiçbir öğretisini kabul etmemişler, kabul etmemekle kalmayıp, kendi dinlerine dönmüşlerdir. Toplumsal ilişkileri de mümkün olduğunca yaşatmak için çaba göstermişlerdir (Silverblatt, 1987: 197).

İspanyolların cadı olarak yaftalayıp eziyet ettikleri kadınlar, geleneklerini koruyup eski dine sadık kalmak isteyenler ve sömürülmeyi kabul etmeyip de isyan çıkarabilecek olanlardır (Silverblatt, 1987: 160).

Kapitalizm öncesi her toplumda olduğu gibi Peru’da da pek çok kadın, otların ve bitkilerin özelliklerini, neye iyi geldiklerini, ne kadar kullanılması gerektiğini bilmekte, dönemin otacılığını ve şifacılığını kadınlar yapmaktadır. Aynı zamanda kâhin olan bu kadınların Kapitalizm ülkelerine gelene kadar şeytan diye bir varlık olduğundan habersizdirler. Buna rağmen 17. yüzyılda yapılan işkenceler, şiddetli eziyet ve “zorunlu kültürlenmenin baskısı altında”, tutuklanan yaşlı ve yoksul Andlı kadınların çoğu, Avrupa’da olduğu gibi; şeytanla anlaşma, cinsel ilişkiye girme, ilaç yapımları, merhemler, uçabilme gibi ithamlarla suçlanmak durumunda kalmıştır (Silverblatt, 1987: 174). İfadelerinde işkencelere dayanamayıp dağlara taşlara sulara taptıklarını, kendi Tanrıları Huaca’ları beslediklerini ve ne yazık ki güç sahibi erkeklere ya da resmi görevlilere büyü yapıp, ölümlerine sebep olduklarını kabul etmek zorunda bırakılmışlardır (Silverblatt, 1987: 187-188).

Mezalizm çemberini büyütme istedikleri için Avrupa’da olduğu gibi, sanıklar işkence ve baskıyla diğer cadıların isimlerini söylemeye zorlanmışlardır. Cadı davalarının hedeflediği şeylerden biri de cadıları (insanları) birbirine düşürmek ve toplumdan izole edilmelerini sağlamak, onları yalnızlaştırmak olmuştur. Buna rağmen And cadılarını toplumun dışına itmek konusunda başarıya ulaşamamıştır. Bilakis, And cadıları yakın arkadaşları olsun diye insanlar çok uğraş vermekte, topluluk bir araya geldiği zaman onlar da katılsın istenmektedir. Zira Yeni Dünya’nın sömürgeleştirilen toplumların zihninde cadılık; kadim geleneklerinin devam etmesi ve bilinçli siyasi direnişin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu iki halkadır (Silverblatt, 1987: 187). Nitekim Yerlilerin inançlarının korunabilmesi çok büyük ölçüde kadınların mücadelesi sayesinde başarılabilmektedir. Elbette dini pratiklerde farklılıklar oluşmak zorunda kalmıştır. Buna karşın Huaca’larla bağ koparılmamış, Fetih öncesi zamanlarda kolektif şekilde yapılan ibadetler daha bireysel gerçekleştirilmiş daha yer altına doğru inmiş fakat tamamıyla bırakılmamıştır.

En başta Rahibeler olmak üzere, kadınların kendi toplumlarının, gelenek ve göreneklerinin müdafaa edilmesinde çok önemli rol oynadığını orta ve güney Meksika’da da görmek mümkündür. Antonio Garcia de Leon, fetihten sonra bölgede, bütün sömürge karşıtı ayaklanmalara kadınların rehberlik ettiğini ya da onları şahsen yönettiklerini söylemiştir (de Leon’dan aktaran Federici, 2019: 326).

Oaxaca’da kadınlar 18. yüzyıla kadar halk ayaklanmalarında aktif rol almaya devam etmişlerdir. O kadar ki o zamanlarda işgalcilere yönelik düzenlenen her dört isyandan birine kadınlar önder olmuştur; William B. Taylor, açık bir şekilde kadınların daha saldırgan, küstah ve isyankâr olduğunu söylemiştir (Taylor, 1979).

Chipas’ta da sömürgeleştirilmeye karşı verilen kavgada ve yerel inançların korunmasında kilit nokta yine kadınlardır. İspanyolların 1524’te İspanyolların buradaki yerliler üzerinde egemenliğini kurmak için başlattıkları mücadelede onlara karşı duran askeri birliğin komutanlığını bir rahibe üstlenmiştir. Kadınlar aynı zamanda yeraltı direniş ve putperestlik ağlarının da bir parçası olmuştur (de Leon’dan aktaran Federici, 2019: 328).

Bütün bu kadın direniş hareketlerini göz önüne aldığımızda, Latin Amerikalı devrimcilerin, sömürgeleştirilmeye karşı direnişin sembolü olarak annesi cadı Sycorax’ı değil de Caliban’ı görmesi ironiktir.

Yeni Dünya’daki cadı avları muhakkak ki Avrupa’yı da etkilemiştir. Avrupa’da ve Yeni Dünya’da yapılan zorbalıklar; siyasi ve ekonomik gücü elinde tutan Avrupalı yönetici sınıfın, Orta Çağda önce Heretik gruplarla sonrasında Cadılıkla mücadele ederken uyguladıkları ezici stratejilerin birikmesiyle oluşmuştur. Öyle ki Avrupa’da uygulanan bütün yöntemler fethedildikten sonra Amerika’da da uygulanmış, Amerika’da işe yarayan stratejiler uygulanmak ve geliştirilmek üzere tekrar Avrupa’ya taşınmıştır. Parinetto, Avrupa’da cadı avlarının 16. yüzyılının ikinci yarısında toplumsal bir olguya evrilmesinin, Amerika’da edinilen tecrübelerin etkisinin çok büyük olduğunu söylemektedir.

Bu bağlamda misyonerlerin “şeytan toprağı” olarak bahsettikleri Yeni Dünya’dan Avrupa’ya, “bir politik strateji olarak kökünü kazımak” düşüncesi ithal edilmiştir (Parinetto, 1998: 417-435). 16. yüzyılın sonlarında kitlesel bir kıyım dönüşen ve önüne geçilemeyen cadı avlarını tetikleyen de bu düşünce olmuştur.

Yeni Dünya’da gerçekleştirilen cadı avlarının Avrupa’ya taşınması bumerang etkisi yaratmış, Engizisyon üyesi Pierre Lancre, bu denli büyüyerek devam eden bir kıyım boyunca çok kısa bir süre içinde (birkaç ay) yaşadığı bölgedeki bütün insanları nasıl cadı kabul ettiğinden bahsetmiştir. Parinetto 16. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da cadılığı tanımlarken öne çıkan; yamyamlık, çocukları şeytana kurban

etme, homoseksüelliği şeytana tapınmayla bağdaştırma gibi özelliklerin hepsinin kökeninin Yeni Dünya olduğunu vurgulamaktadır.

Yeni Dünya'daki cadı avları, devamlı azalan nüfus ve işgalci yönetimin kendisinin iktisadî ve siyasi olarak artık güvende olduğunu düşünmesiyle 17. yüzyılın sonunda bu mezalimin durdurulmasına karar verilmiştir. 16. ve 17. yüzyıllarda putperestliğe (şeytana tapma) karşı büyük kampanyaların yapıldığı aynı bölgede, 18. yüzyıl başladığında Engizisyon işgalci yönetim için artık tehdit unsuru olmadığı düşüncesiyle nüfusun ahlaki ve dini inançlarını etkileme, engelleme girişimlerinden tamamıyla vazgeçmiştir (Federici, 2019: 333). Şeytana tapma eylemine gösterilen bu saplantılı ilgi, bundan sonra Kuzey Amerika, Brezilya ve Karayipler'de gelişmekte olan köle plantasyonlarına (tarımsal işletme) taşınacaktır. İngiliz sömürgecilerin Amerika yerlilerini katletmek için onları şeytana hizmet etmekle suçlayacak ve bu meşrulaştırılmaya çalışılacaktır (Williams and Williams Adelman, 1992).

SONUÇ

Bilgi ve beraberinde getirdiği güç, erkeği topluma ne kadar entegre ediyorsa kadını toplumdan o kadar izole etmektedir. (Arslan Karaküçük, 2010: 57) Çünkü ataerkil bir toplum düzeni içerisinde güçlü kadın elbette ki sistemin dengesini bozacaktır. Bu yüzden güçlü kadın toplum tarafından dışlanır. “Kadının itaat edişi bilgisizliğindendir; bilgisizliği ise kadına dayatılmıştır” (Ehrenreich ve English, 2023: 32).

Ataerkil bir toplumda erkeğin hakimiyeti, yapısal bir “böl ve yönet” politikasıyla koruma altına alınır. Kadınlar, cinsiyetler arası ayrımın merkezi olan çekirdek aile içine hapsedilerek eril düzen hiyerarşisine bağımlı hale getirilmekte bir yandan birbirlerinden uzaklaşarak bölünürken diğer yandan kadın olarak ötekileştirilmeleriyle ilgili kolektif bir bilinç kazanması engellenmektedir (Berkday, 2011: 6).

Kadınlara itaat edişlerinin biyolojik kaderleri olduğu söylenmektedir. Bu işin fitratında vardır erkeğe boyun eğmek. Kadınlar doğası gereği hemşire gibidirler, doktor olmak erkeklerin işidir. Zaman zaman mağlubiyetinin sebebinin ataerki değil de anatomileri olduğuna kendilerini bile inandırmışlardır (Ehrenreich ve English, 2023: 32). Asırlardır süregelen bir esaretin yankılarının genden gene aktararak yansımalarıdır belki de bu. Kadının inanması gereken, aynı aktarımla; asi, güçlü, cesaretli ve bilgili cadıların da genlerini taşıdığıdır.

Orta Çağ’da cadı kavramının ortaya çıkmasına sebep olan heretik kadınları düşününce; o zamanın şifacıları, ebeleri, jinekologları, kadın ve erkek eşitliğinin savunucuları, erkeklerin hakkı olan her şeyde kadının da hakkı olduğunu düşünen aktivistleri, evlenmek ya da doğurmak istemeyen asileri; kadına dayatılan tahakkümün sebebinin aslında onun gücünden çok fazla korkuluyor olduğundan kaynaklandığını anlamamak mümkün değildir.

Kadınların büyü yaptıkları düşüncesiyle cadı olarak suçlanması, sosyal ve ekonomik olarak marjinalleştirilmesi, iki cinsiyet arasındaki adaletsiz hak dağılımında kadının payına düşen olmuştur. Kadınlar, bireysel, ailesel ve toplumsal sorunların tümü için günah keçisi seçilmiş, bilhassa yaşlı, yoksul, dul, ya da hiç

evlenmemiş kadınlar daha fazla şiddete maruz bırakılmışlardır (Kara, 2022: 80). Katolik Kilisenin baş düşmanı heretik gruplarda kadının değerli oluşu, erkek ve kadının bir arada eşit haklara sahip şekilde yaşam sürmesi ve bunun Kilise öğretileriyle taban tabana zıt bir düşünce olması -çünkü din ataerkildir ve kadın üzerinde kurduğu tahakküm Kilisenin otoritesi için gereklidir-, o dönemde gücü zayıflayan Katolik Kilisesi, “kadınlar bir örgütlenme gerçekleştirebilirler” korkusuyla Erken Orta Çağ döneminde kadın ve erkek bütün heretiklere sonrasında cadı olarak yaftalayıp bütün kadınlara savaş açmıştır.

Kapitalist ve Ataerkil bir iktidara karşı devrimci bir itiraz oluşturan Silvia Federici, kapitalizmin sadece proletaryanın emeği ve ücreti açısından değil kadın, kadın emeği, kadının yeniden üretimi açısından ki bu demek oluyor ki toplumsal cinsiyet bağlamında incelenirse ancak o zaman doğru bir şekilde anlaşılacağını vurgulamıştır. 16. ve 17. yüzyıllardaki cadı avları Federici’nin nezdinde kapitalist sistem içerisinde kamusal alana ötelenen erkek ve kamusal alan ile özel alan arasına sıkışıp kalan biz kadınlara çok şey söylemektedir. Onun çalışmalarındaki feminist bakış açısı hepimizi kapitalist sistemin oluşumu üzerine yeniden düşündürmekte, bu devasa sistemin kadın emeği üzerine inşa edilmiş olduğunu gözler önüne sermektedir. Kapitalizmin cinsiyete dayalı yeni iş bölümünde kadınlara bilhassa alt sınıflardan kadınlara atfedilen yeni görevler kadınların toplumsal işlevini ve imgesini tekrar yapılandırmıştır.

Federici, ilksel birikim sürecinin özeğine köylülerin topraklarından kovulmasının ve o dönemde gerçekleştirilen çitleme hareketlerinin yanı sıra kadınların bedenlerinin, cinsellik ve üreme yetilerinin üzerindeki kontrollerinin suç sayılmaya başlanmasıyla burada yapılan çitlemeyi de koymaktadır. Yeniden üretici emeğin öznesi haline gelen kadının toplumsal konumu değersizleştirilmiş, özellikle kadınların buradaki rolü; karşılığı ödenmemiş emeğin tastamam kendisi olmuştur. Kadın ve erkeğin bir arada çalıştığı iş yerlerindeki eşitsiz iş bölümü dayatmaları, kadınların üretimdeki emeğinin “kadın işi” olarak küçümsenmesi, kadının görünmez kılınma çabaları ve üstüne üstlük yaptıkları işlerin yönetiminin erkeklere verilmesi ve kadınlar bu işi yapmak istemedikleri zaman erkeğin şiddetinin onanıyor oluşu, kadının patriarkaya boyun eğmesinin dayatıldığı ücret sistemini de açıklamaktadır.

Federici, cadı avlarının ilksel birikimin temellendirmelerinden biri olduğunu ileri sürmekte, şeytanla savaş adı altında, kapitalist ilişkilerin ilerlemesini engelleyeceği düşünülen öznelerin, pratiklerin ve bilgilerin bütün dünyasını yok ettiğini dile getirmektedir (Federici, 2019: 11). Federici, cadı avlarının yeni dünya inşasındaki rolünü tartışırken kapitalizmin ilericiliğinin mit olduğunu savunmakta, özellikle kadınlar olmak üzere hem insan yaşamının değersizleştirilmesi hem de şiddet içeren ve gittikçe zorlaşan iş ilişkileri göz önüne alındığında kapitalizmin sürdürülemez olduğu savını desteklemektedir.

Kapitalizmin başlangıcında olduğu gibi bugün de kapitalist ilişkilerin büyümesi ve küreselleşen dünya ekonomisi en çok kadını etkilemekte, çöken yeniden üretim sistemleri yüzünden toplumların kitlesel yoksulluğuna ve milyonlarca kadının daha iyi yaşam koşulları için evlerinden ülkelerinden göç etmesine neden olmaktadır. Tüm bunlara ek olarak dünyadaki yoksulluktan kadınların yüksek doğurganlık oranlarının sorumlu tutulmasının bize anlatmak istediği ataerkil sistemin kadın bedenini kontrol etme çabalarıyla bugün çok daha fazla cephede savaşıyor olduğumuzdur.

Toplumda bugün hala gittikçe büyüyen bir şiddet ve köleleştirme mevcuttur ve kapitalizmin asırlardır süregelen sömürsünü düşünürsek bu hiç şaşırtıcı değildir. Bugünkü köleleştirmenin kapitalizme geçiş dönemi ile arasındaki tek fark bugünün işgalcilerinin; hakimiyeti elinde tutan dünya güçleri tarafından asırlardır üstlerindeki pantolona kadar alınmış halklara, hâlen tek bir kuruşun dahi kıymetli olduğuyla ilgili nutuk atan Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu yetkilileridir. Kapitalizmin var olduğu ilk günden beri bu şiddetin en çok muhatabı olan kadınlar, bugün de bu şiddetin baş nesnesidir. Zira kadınları görülmemiş şekilde rahme indirgeyen yeni üreme teknolojilerine yapılan dev kurumsal yatırımlardan da anlaşılacağı üzere, uzay çağında dahi ataerkil kapitalizmin kadın bedeni üzerindeki fetih ve iskân politikası emek ve zenginlik birikiminin ilk şartı olmaktadır. Bundan yanında, gittikçe büyüyen globalleşmenin elinden tutarak yürüyen “kadınlaştırılan yoksulluk” ilk zamanlarda olduğu gibi yeniden önem kazanmaktadır (Federici, 2019: 33).

İrkçılık ve cinsiyetçilik kapitalizmin bel kemiğidir. Çünkü kapitalizm çelişkilerden beslenir. Özgür insanları büyük bir sömürü ve köleliğe mahkûm ederek kurulan sistemin özgürlüğü vaat etmesi fakat özgürleşmeye kalkıldığı zaman zor

kullanılması ya da önceden refah içinde yaşayıp kazandığı parayla geçinebilen insanları mülksüzleştirerek yoksullaştıran sistemin zenginleşmeyi vaat etmesi fakat daha fazla para kazanmaya başladığı zaman zor kullanılması, buna örnek olarak gösterilebilir. Neticede, kölem olmazsa nasıl efendi olacağım ki? Kapitalizm de tam olarak bu ruha sahiptir.

Kapitalizmin temelinde, bedenleri üzerindeki hakimiyeti, çalıştıkları işlerdeki konumları ve her geçen gün yoksullaştırılan yaşamlarıyla en büyük faturayı kadınların ödediği; emek gücü birikimi ve yıkım diyalektiğini bulunmaktadır (Federici, 2019: 34).

16. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da cadılıkla ilgili ön planda olan yamyamlık, şeytana kurban verme, homoseksüellik gibi özelliklerin kökeninin Yeni Dünya yerlileri olduğunu söylemek mümkündür (Parinetto, 1998: 417-435). Avrupa’daki cadılık kavramı Yeni Dünya plantasyonları oluşturulurken sömürgeyi meşru kılmak adına Amerika’da kullanılmış -ki yerel tanrılara inandıkları için Amerikan yerli halkı bu itham için çok müsaittir- başarılı da olunmuştur. Yeni Dünya’da, o dünyanın kültürü ve toplumuna göre şekillenen “cadılık” suçlamaları, sonraki yıllarda Avrupa’da bu kez Amerika’daki suçlamalara benzer şekilde görülmüştür. Bu durum, kapitalist gelişmelerin küresel gücüne dair bakış açımızı genişletmiş ve 16. yüzyılda Avrupa’da oluşturulan bir dünya proletaryasının; her alanda -pratik, politik, ideolojik- var olduğunu ve sistemin ilerleyebilmesi için uygulanan tahakküm şekillerini kıtalar arası düzeyde edindiği bilgilere göre uygulayan bir Hâkim sınıfın meydana gelmiş olduğunu göstermektedir.

Büyü pratiklerinin sezdirmiş olduğu o önlenemezliği, büyüün tabiat ile arasında farklı bir bağ kuruyor olması ve bunu sadece sınırlı sayıda kişinin (henüz) yapabiliyor oluşu bu pratikleri hızlıca yayılıp sömürülemeyecek güçler haline getirmekteydi. Tabiatın kontrolünü elinde tutmak isteyen anamalcı iş örgütlenmesi, böyle güçlerin varlığını kabul etmeyi aklından dahi geçiremezdi. Büyü, iş sürecinin akla uygun bir şekilde, daha verimli ilerlemesini engeller aynı zamanda kişisel sorumluluk ilkesine yönelik bir tehdit oluştururdu. Ve hepsinden önce büyü, itaatsizliğin, başkaldırının, reddetmenin biçimi alır, alt sınıfların sistemle kavgasında direnmenin adı olurdu. “Dünyayı tahakküm altına almak için evvela ‘büyüsünün bozulması’ gerekiyordu” (Federici, 2019: 253).

KAYNAKÇA

Adinkrah, M. ve Adhikari, P. (2014). Gendered injustice: A comparative analysis of witchcraft beliefs and witchcraft-related violence in Ghana and Nepal. *Academic Journals*. 6(10): 314-321.

Akgül, F., İ. (2014). Silvia Federici, Caliban ve Cadı: Kadınlar Beden ve İlksel Birikim. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*. 1(1): 69-74.

Akın, H. (2021). *Orta Çağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Aksan, Y. (2013). 1450-1750 Yılları Arasında Avrupa'da Cadılık. *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 28(2): 355-368.

Akşit, Ö. (2017). *Lilith'den Malala'ya Kadının Adı Var*. İstanbul: Nergiz Yayınları.

Alptekin, M. Y. (2015). Kapitalizmin Ortaya Çıkışı: Jeo-Kültürel Yaklaşım. *KTÜ – SBE - Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(10): 231-241.

Arslan Karaküçük, S. (2010). “Korkunun Kadınları”: Cadılar ve Cadıcılık, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 13(2): 40-64.

Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti. *Alternatif Politika*. 1(1): 1-41.

Aydoğan, A.D. (2020). Kapitalizm Kadını Özgürleştirdi mi? Köleleştirdi mi? Soruları Bağlamında “Nefesim Kesilene Kadar” Filminin İncelenmesi. *MEDIAJ*. 3(2): 72-91.

Baudez, C. ve Picasso. S. (1992). *Lost Cities of the Maya*. New York: Harry N. Abrams, Inc. Publishers.

Berkday, F. (2018). Avrupa'da Cadılık ve Cadı Avı: Çok Katmanlı Bir Karanlık Tarihsel Olgu. *Doğu/Batı Düşünce Dergisi*. 84: 57-84.

Berkday, F. (2011). Ünite 1. Feminist Teoride Açılımlar. Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Berkday, F. (2010). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.

Bryson, V. (2019). *Feminist Politika Teorisi*. Çev. Aylin Gülaşık. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Clendinnen, I. (1987). *Ambivalent Conquest: Maya and Spaniards in Yucatan, 1517-1570*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cockcroft, J, D. (1990). *Mexico: Class Formation, Capital Accumulation and the State*. New York: Monthly Review Press.

Çetin, B. I. (2017). Kadim Toplumlardan Günümüze Kadınlara Yönelik Ayrımcı Tutumların Kökenleri: Kadın ve Emeği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*. 8(20): 1-22.

Çetinsay, İ., Aksoy, M. (2020). Feminizmin Tarihsel Dönüşümü ve Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramına Yaklaşımı. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*. 9(18): 208-217.

Demir, B. (2020). Goya'nın Gözünden Cadı Figürü The Witch Figure Through The Eyes of Goya. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(21): 89-102

Demirkent, D. (2017). Adaleti Sağlamak Değil, Hakikati İnşa Etmek: Engizisyon Yargılama Usulü. *Ankara Barosu Dergisi*. 75(2): 205-217.

Diyanet İşleri Başkanlığı. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara.

Donovan, J. (2021). *Feminist Teori*. Çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ecevit, Y. (2011). Ünite 1. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi (2-29). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Ehrenreich, B., English, D. (2023). *Cadılar, Ebeler ve Hemşireler Kadın Şifacıların Tarihi*. Çev. Gökçen İleri. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Eisenstein, Z. R. (1979). Developing a Theory of Capitalist Patriarchy and Socialist Feminism. *Capitalist Patriarchy and the Case For Socialist Feminism* (pp.5-41). New York and London: Monthly Review Press.

Engels, F. (2008). *The Origin of the Family, Private Property and the State*. Çev. Pat Brewer. Australia: Resistance Books.

Esen, S. (2020). Katolik Kilisesi'nin Heretik Hareketlerle Mücadelesinde Engizisyon Mahkemelerinin ve Dominiken Tarikatı'nın Rolü. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*. 7(10): 68-84.

Federici, S. (2019). *Caliban ve Cadı*. Çev. Bilge Tanrısever, Ece Durmuş, Melis İnan, Münevver Çelik, Sinem Özer. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Foucault, M. (1970). *The Order of Things: An Archeology of the Human Sciences*. New York: Vintage Books.

Forsyth, J.S. (2023). *Cadılar Büyücüler ve İblisler*. Çev. Ahmet Ceylan. Ankara: Gece Kitablığı.

Gaskill, M. (2020). *Cadılık*. Çev. Sinem Gül. Ankara: Dost Yayınevi.

Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27(2): 245-256.

Halsted, C. (2020). "They Ride on the Backs of Certain Beasts": The Night Rides, the Canon Episcopi, and Regino of Prüm's Historical Method. *Magic, Ritual, and Witchcraft*. 15(3): 361-385.

Hasanoğlu, E. (2016). Tanah'ta Din Algısının Büyü ve Gizemle Kesişmesi Üzerine, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*. 9(25): 951-967.

Hemming, J. (1970). *The Conquest of the Incas*. New York: Harcourt Brace and Company.

Hill, C. (1975). *Change and Continuity in 17th-Century England*. Cambridge (MA): Harvard University Press.

Hobbes, T. (2021). *Leviathan*. Çev. Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hoskins, W. G. (1977). *The Age of Plunder: The England of Henry VIII, 1500-1547*. Londra: Longman.

Hulme, P. (1994). "Tales of Distinction: European Ethnography and the Caribbean." Schwartz, Stuart B., yay. haz., op. cit., (1944) içinde, 157-200.

İstek, G. (2019). Alman Coğrafyasındaki Cadı Avı Vakalarında Kilisenin Rolü. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*. 12(39): 627-667.

Jaggar, A.M. (1983). *Feminist Politics and Human Nature*. United States of America: Rowman & Littlefield Publisher, Inc.

Jones, A. (2000). *Gendercide and Genocide*. Mexico: CIDE

Kara, Y. (2022). Kadınlara Yönelik Şiddetin Karşılaştırmalı Bir Analizi: Cadı Avlarından Türkiye'deki Kadın Cinayetlerine. *International Journal of Social Inquiry*. 15(1): 69–84.

King, M., L. (1991). *Women of the Renaissance*. Chicago: The University of Chicago Press.

Levack, B. P. (2006). *The Witch-Hunt in Early Modern Europe*. Great Britain: Pearson Education Limited.

Martin, L. (2009). *Cadılığın Tarihi. Orta Çağ'da Bilge Kadının Katli*. Çev. Barış Baysal. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Marx, K. (1961). *Economic and Philosophical Manuscripts of 1844*. Moscow: Foreign Languages Publishing House.

Mayer, E. (1981). *A Tribute to the Household Domestic Economy and the Encomienda in Colonial Peru*. Austin (Texas): Institute of Latin American Studies.

Millett, K. (1987). *Cinsel Politika*. Çev. Seçkin Selvi. İstanbul: Payel Yayınevi.

Milton, J. (2007). *Paradise Lost*. Çev. Barbara Lewalski. U.S.A: Blackwell Publishing.

Nietzsche, F. (1887). *The Birth of the Tragedy and The Genealogy of Morals*. New York: Doubleday (1965).

Noonan, John T. (1965). *Contraception: A History of Its Treatment by the Catholic Theologians and Canonists*. Cambridge: Harvard University Press.

Özdemir, Ö. (2017). İki Sistemli Kuram Olarak Sosyalist Feminizm. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(2): 395-414

Parinetto, L. (1998). *Streghe e Potere: Il Capitale e la Persecuzione dei Diversi*. Milano: Rusconi.

Pira, A. Ve Elgün, A. Toplumsal Cinsiyeti İnşaa Eden Bir Kurum Olarak Medya; Reklamlar Aracılığıyla Ataerkil İdeolojinin Yeniden Üretilmesi. *International Symposium Communication in the Millennium: A Dialogue Between Turkish and American Scholars* (ss. 525-538), Düzenleyen İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. İstanbul. 17-19 Mart 2004.

Schipper, M. (2019). *Bir Kemikten Bin Söze Dünya Atasözlerinde Kadın*. Çev. Taciser Ulaş Belge ve Nurkalp Devrim. Ankara: Delidolu Yayınları.

Selek, P. (2012). *Siyah Pelerinli Kız*. İstanbul: Özyürek Yayınevi.

Silverblatt, Irene. (1987). *Moon, Sun and Witches: Gender Ideologies and Class in Inca and Colonial Peru*. Princeton: Princeton University Press.

Spalding, K. (1984). *Hurochiri: An Andean Society Under Inca and Spanish Rule*. Stanford: Stanford University Press.

Spencer, C. (1995). *Homosexuality in History*. New York: Harcourt Brace.

Stern, Steven J. (1982). *Peru's Indian Peoples and the Challenge of Spanish Conquest: Huamanga to 1640*. Madison (Wisconsin): University of Wisconsin Press.

Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*. 3(5): 163-175.

Taylor, William B. (1979). *Drinking, Homicide and Rebellion in Colonial Mexican Villages*. Stanford: Stanford University Press.

Thomas, K. (1971). *Religion and the Decline of Magic*. New York: Charles Scribner's Sons.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>

Weber, M. (2005). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Çev. Talcott Parsons. New York: Routledge.

Wiesner, M.,E. (1993). *Women and Gender in Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, S. ve Williams Adelman, P. (1992). *Riding the Nightmare: Women and Witchcraft from the Old World to Colonial Salem*. New York: HarperPerennial.

Williams, W, L. (1986). *The Spirit and the Flesh: Sexual Diversity in American Indian Culture*. Boston: Beacon Press.

Wright, L. (1960). *Clean and Decent*. New York: Viking Press.

Yiğit, D. (2022). Erken Modern Dönemde İngiltere’de Cadılık ve Macbeth’in Cadıları. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. 2022(11): 239-258.